

ROČNÍK XXII.

LÍPNI

Z
LUDNÍK

LIPNICKÁ HORNICKÁ KRONIKA

ZÁŘÍ

1939

ČÍSLO 1.

Redaktor a vydavatel Antonín Fröhlich, Dolní Újezd u Lipníka n./Beč.
Tiskem knihtiskárny Jar. Strojil v Přerově.

»Záhorská kronika« vychází čtvrtletně v Dolním Újezdě u Lipníka nad Bečvou. Předplácí se do 1. ledna 1940 10 K, od 1. ledna 1940 12 K. Při hromadné objednávce nejméně 10 výtisků dáme 1 výtisk nádavkem. Placení se děje složnými listky sekového úřadu čís. 100.630 Brno.

Užívání novinových poštovních známek povoleno výnosem ředitelství pošt a telegrafů v Brně č. 69.140-VI. ze dne 18. srpna 1925.

Podací poštovní úřad: Dolní Újezd u Lipníka n. B.

Adresa redakce a administrace: »Záhorská kronika« v Dolním Újezdě u Lipníka n. B.

Linoleořez na obálku navrhl a provedl st. profesor Vilém Prinke.

Obsah 1. čísla: F. N.: Helštýn za pánů z Ludanic. — Mil. Pokorný: Vznik a vývoj Bystricka. — Flarian Zapletal: Krejčí z Lipníka a fojtství z Brusperku. — Boh. Indra: Luterské fary na Hranicku před Bílou horou. — Flor. Zapletal: Potok a les Lukavec na Přerovsku. — Dr. Adolf Turek: Svědská posádka na Fulnecku a Záhoří. — Jakub Mráček: Knihovna bývalého kláštera piaristického v Lipníku n. B. — Antonín Fröhlich: Neznámý urbář panství helfenštejnského ze 16. století. (Pokračování.) — Jaroslav Kocián: Lidové léčení na Záhoří.

Drobné zprávy: Gallašova zpráva o nálezech zkamenělin v Hranicích roku 1794. — Odvody na Hranicku za napoleonských válek r. 1805. (B. J.) — Prodej svobodného dvora ve Velké. (A. T.) — Petr Jankovský. — Na Dřevohosticích. (F. Z.) — Kněz Daniel Filomates. (F. Z.) — Lev Skrbenský z Hříště. (F. Z.) — Prusinovští z Vickova. (F. Z.) — Petr Kostický. (F. Z.) — Erb Žalkovských ze Žalkovic z r. 1720. (F. Z.)

Pověsti našeho kraje: Hastrmani. I. Z. Domaželic. II. Z. Lutětina. III. Z. Hlinska. IV. Z. Radvanic. — Jak vznikli púhonci. (Z Radvanic.) — O údech, strážcích poledního klidu. (Z Radvanic.)

Do nového ročníku!

Záhorská kronika zahajuje letos XXII. ročník. Za dobu svého vycházení přinesla mnoho vlastivědných poznatků o našem kraji. Svě poslání chce Z. k. konati dobře i nadále. Ježto jsme měli hodně odběratelů i v připojeném území, prosíme, abyste doporučovali náš časopis svým známým a pomohli nám tak zvětšiti opět okruh odběratelů. — K tomuto číslu jsou přiloženy složenky. Prosíme snažně, abyste se zasláním předplatného neotáleli. Rovněž žádáme odběratele, kteří nám dluží ještě za minulé ročníky, aby laskavě nedoplatky ihned vyrovnali. Do letošního ročníku zařazujeme rubriku »Pověsti našeho kraje«, kterou si mnozí odběratelé přáli.

Redakci došlo:

Nakladatelství »Orbis«, Praha XII., Fochova 62: Postavy českých dějin v umění výtvarném. Sestavil a úvod napsal Vladimír Novotný: Je to kniha slávy, hrdosti a naděje. Jedno sto tváří české minulosti. Od pomyslné podoby Přemysla oráče až po T. G. Masaryka je to řetěz velikých mrtvých, ukutý duchem naší historie. Dílo doporučujeme do každé rodiny, do každé školy, do každé knihovny. Cena: poloplatěná vazba K 60—, polokožená K 80—, volné listy v krabici K 70—.

C. C. Furnas a S. M. Furnasová: Člověk musí jíst! Historie bojů o lidskou potravu. Přeložili MUDr. Josef Veselý a Ljuba Veselá. Vyšlo v edici Delta, z dílny přírody a lidstva. Cena brož. 45 K, váz. 60 K. — V knize je uveden přehled úlohy diety v lidském životě od nejstarších až do našich dob a shrnut vývoj poměrně mladé vědy o výživě. — Doporučujeme!

Nakladatelství Mílotického hospodáře v Míloticích n. Beč. vydalo dvě významné novinky: Skutečně praktickou a všesměrnou encyklopedii: O včelách a včelaření. Čítá 229 stran a 108 originálních obrázků. Stojí pouze 25 K, vázaná 35 K mimo poštovné. Tuto hledanou knihu napsali společně nejlepší naši odborníci: Ing. Jirí Savvin, I. část: Včela medonosná — Václav Batha, II. část: Racionelním včelařením k chovu zušlechtovacímu a plemennému — Václav Škvařil III. část:

ZÁHORSKÁ KRONIKA

Vlastivědný sborník Záhoří a Pobečví.

Vychází čtvrtletně v Dolním Újezdě u Lipníka nad Bečvou.

Ročník XXII.

Září 1939.

Číslo 1.

F. N.:

Helštýn za pánů z Ludanic.

Půta 1553—1559, Václav 1559—1571, Kateřina 1571—1593.

R. 1553 koupil panství helštýnské Půta z Ludanic a na Rokytnici za 30 tisíc kop grošů českých. Panství stalo se majetkem sice znamenitého rodu, který byl přijat do stavu panského již r. 1502, ale nemohl se vyrovnati věhlasnému rodu pernstejnskému. Hradu Helštýnu dostalo se však té výhody, že se stal stálým sídlem majitele, kdežto Pernštejní na hradě nikdy stále nebydleli a na Helštýně přebývali jen jejich úředníci. Páni z Ludanic pocházeli ze Slovenska (z bývalých Uher), jejich sídlo Ludanice je ves asi 30 km severně od Nitry. Ve znaku měli rozkřídlenou husu. Na Moravu se dostali v XV. stol. prý za cis. Zikmunda. Do panského stavu země moravské byli přijati zároveň s Žerotíny na sněmu r. 1502, tvrdili, že již v uherské zemi byli ve stavu panském. První jejich majetkem byly Dambořice v již. Moravě, pak Rokytnice s Lukovou a Kokory od r. 1492.

Časem se rod rozmohl počtem i majetkem; nabyl hradu Veverí u Brna, i rozštěpil se na větev Veverských z Ludanic a Rokytských z Ludanic. Největšímu rozkvětu těšil se rod p. z Ludanic v polovici století XVI. Tehdy drželi tři bratři Ludanicové velké statky a to Jan st. Dambořice, Kvasice a Tlumačov, Půta Rokytnici s Kokorami a Václav Chropyni s Břestem a Žalkovicemi. Z veverské větve žil Zikmund a Jan. Největší vážnosti získal pro sebe a svůj rod Václav z Ludanic a na Chropyni, neboť byl od r. 1541 do své smrti r. 1556 zemským hejtmanem, tedy nejvyšším úředníkem země moravské a zároveň císařským. Zemský hejtman býval vždy z nejpřednějších rodů moravských stavu panského a důvěrníkem jak stavů moravských, tak císaře. R. 1547 byl předsedou soudu v Praze nad vzbouřeními stavy českými a měl značné zásluhy, že se Morava také nevzbouřila proti císaři Ferdinandovi. Za své věrné služby byl od císaře odměněn Břestem a Žalkovicemi, z majetku kláštera velehradského. R. 1550 obhájil na sněmě v Brně náboženskou svobodu země proti samému císaři; prohlásil, že země moravská se raději promění v oheň a popel, než by stavové dopustili zničení svobody náboženské.

Ludanici byli sice horlivými českými bratry, ale svým poddaným nebyli pány laskavými. To se nemohli rovnati dobromyslným p. z Pernštejna, blahé paměti. R. 1558 žalovali poddaní z Oseka a z Podolší svého pána Půtu z Ludanic u zemského soudu v Olomouci, že jim

zbraňuje část lesa v Šušťíně klučiti na louky a kopaniny a svině pástí na žaludech a bukvicích v horách helštýnských, kteréžto výhody jim dřívější vrchnost za poplatek doprávala. Půta při u zem. soudu prohrál. Na Václava z Ludanic, zem. hejtmana, žalovali jeho poddaní z Břestu a Žalkovic, že je přetěžuje robotami, které za dřívějšího svého pána, kláštera velehradského, nikda nekonali. Žalobu podali až u císařského dvora v Praze, když se nemohli dovolati práva u zemského hejtmana, který měl býti v jejich sporu podle práva soudcem, ale byl též jejich pánem a protivníkem.

Synové hejtmanovi Jan a Hynek soudili se celých sedm let o dědictví po otci, mimo jiné o rozmanité svršky, kožichy a j., ale dědictví neužili, umřeli oba jeden rok, bez potomků, oba ještě mladí r. 1568. A poslední Ludanic, Václav, ze sporů se sousedními dědinami kapituly olomucké Raclavicemi, Sušicemi a Dluhonicemi ani nevycházel; biskupové olomučtí byli napořád prošení o přimluvu a zastání proti nepokojnému sousedovi.

Rod p. z Ludanic měl ještě r. 1550 osm mužských členů, zdálo se, že koření pevně v zemi moravské; avšak za 20 let, r. 1571 žije již jen 6letá Kateřina, sirotek po Václavovi z Ludanic, posledním z rodu po meči. Zemřel maje teprv 30 let. Také jeho bratrance Jan a Hynek zemřeli před časem r. 1568, oba byli s ním asi stejného věku. Šlechtici z druhé polovice XVI. stol. nedočkali se vysokého věku. Žili v mládí příliš bujně, nebyli střídmi v jídle a pití a proto byl málokterý z nich, aby nebyl trápen dnou; to byla nejrozšířenější nemoc bohatších vrstev tehdejších.

Pohřebiště měl rod p. z Ludanic v Rokytnici u Přerova. Zachovaly se tam po nich dva kamenné náhrobky, zazděné po obou stranách hlavního vchodu do kostela. Byly tam zazděny v minulém století. Jsou to hrobové kameny Půty z L. † 15./7. 1559 a Václava z L., zemského hejtmana, který zemřel r. 1556, na kameni je však vytesáno ... ey Luczy 1557 ..., kameník udělal tedy o rok chybu. Na obou náhrobcích jsou vytesány rytířské postavy v životní velikosti, ve zbroji, s bradami až po pás. Z nápisů se zachovaly jen zbytky, málo slov je neporušených. Vlevo od vchodu je náhrobek p. Půty. Je možno ještě čísti ..... slani Dvanacti Apostolu umřel jest urozený p. p. Puřha Rokyty ..... z ludanicz pan ..... Vpravo ..... Waczlav z lud .. cz a Chroppini Hejtman Ma ..... sti ziw .. dokonal jehoz ..... milostiw ey Luczy 1557.

Nějaké ludanické náhrobky jsou prý zasypané pod dlažbou kostelní. Jeden ludanický náhrobek z Rokytnice dostal se až do Brna. Je zazděn na chodbě v zemském museu blízko u vchodu. Byl darován před více jak 100 lety od majitele panství rokytnického L. Levenaua. Je to náhrobek posledního p. z Ludanic, Václava, majitele Helštýna † 1571 a ne Václava, zemského hejtmana, jak se všeobecně, chybně píše.

Půta byl dobrý hospodář, že si mohl přikoupiti takové panství jak byl Helštýn. Neměl ovšem tolik peněz na hotovost, kolik potřeboval a jelikož tehdy nebyly ještě peněžní ústavy, vypůjčil si peníze kde se dalo. Tak od měšťanů lipenských, od kapitoly se zárukou města Lipníka, sirotečí penize jemu poddaných dědin, od známých šlechticů

atd. Měl tři ženy; první ze starého a bohatého rodu rytířského Trčků z Lípy z král. českého, druhou Marii Annu z Lipého a třetí Johanku ze Zástřizlů. Děti měl pokud víme 4, tři dcery a syna. Mandalenu provdal za Fridricha z Náchoda na Dunajovicích, Anežku za Mikoláše ze Zástřizlů a třetí vdával již bratr Václav, nevíme její jméno ani koho si vzala. Půta stýkal se přátelsky s předními šlechtici v sousedství, zvali se navzájem k sobě na rodinné slavnosti, hony a štvance. Častým hostem byl u Pernštejnů, u Jana a jeho synů na Tovačově, u biskupa na Kroměříži a na Hukvaldech. R. 1554 byl zván Vojtěchem z Pernštejna na Tovačov na štvanci. Píše mu, »aby vzal s sebou nejlepší chrty co má, aby takovou kratochvil společně provozovali a či chrty lípěji běhati budou, tomu se podívatí mohli.«

Svému synovi Václavovi hleděl dáti dobré vychování. S Václavem, knížetem těšínským, vyjednával, že by mohli dáti své synky do učení ke dvoru biskupa vratislavského. Tehda bylo Václavovi 8 let. Z pozdějších let se dovidáme, že nějaký profesor Ondřej Klatovský r. 1556 píše z Olomouce Půtovi o dobrém prospěchu v učení jemu svěřeného syna.

Při smrti Půtově r. 1559 bylo Václavovi 18 let. První dobu své vlády na panství helštýnském a rokytském měl velikou starost, aby všechny dlužní úpisy svého otce převedl na sebe. Zachovalo se mnoho takových dlužních úpisů s visutými, většinou dobře zachovanými, pečetmi jeho ručitelů v archivu třeboňském.

Oženil se r. 1563 s Johankou z Lomnice, vdovou po Rafaelovi Podmanickém z Podmanína, měla jakýsi majetek ve Skočově ve Slezsku. Zemřela již r. 1567, zanechavši po sobě dcerušku Kateřinu, naroz. v lednu r. 1565. Hospodářsky se dařilo Václavovi dobře. R. 1568 zdědil po svých bratracích Janovi a Hynkovi Břest, Žalkovice, Kvasice a Tlumačov. R. 1569 přikoupil Veselíčko a rok potom prodal Kvasice i Tlumačov. Zanechal po sobě veliké panství helštýnské, Veselíčko, Rokytnici, Břest a Žalkovice. Byly ovšem dluhy, ale přesto byl to majetek veliký.

Zdraví byl slabého. Když měla jeho žena Johanka pohřeb z Lipníka do Rokytnice, ležel nemocen v některém domě v Lipníku. R. 1568 žádal biskupa Viléma Prusinovského, aby mu poslal svého lékaře. Biskup mu ochotně vyhověl, ačkoli jak píše, sám lékaře potřebuje, jsa trápen kvartální zimnicí. R. 1571 koncem srpna se vypravil z Lipníka na léčení do Vídně, ale vrátil se do Lipníka v říjnu již jako mrtvola. Dožil se 30 let.

Z některých známek dalo by se souditi, že hrad Helštýn nebyl Ludanicům dosti útulným. R. 1564 vystrojil Václav z Lud. své sestře Mandě svatbu na Rokytnici, ačkoliv tam byla jen dřevěná tvrz, která zhořela i s dvorem r. 1582. Když měla žena Václavova pohřeb z Lipníka, ležel Václav nemocen v Lipníku. R. 1565 narodila se v lednu helštýnské paní dceruška Kateřina. Paní ležela v nedělích v Lipníku a také křtiny slavili v Lipníku po sv. Matěji. Snad proto sídlilo helštýnské panstvo v Lipníku, že tam měla svůj dům Kateřina z Lícnova, matka paní Johanky z Lomnice, manželky pana Václava z Ludanic.

(Pokračování.)

Mil. Pokorný:

Vznik a vývoj Bystřicka.

Na Moravě jsou nejstarší (stáří asi předprvohorního) *vyvřeliny brněnské masivu vyvřelého* a jim příbuzné, které utuhly hluboko pod povrchem v žulu (granitit), diorit a j., které byly zčásti i s usazeninami za spolupůsobení horotvorného tlaku přeměněny v *krystalické břidlice* (ruľu, svor, fylity a j.). Mnohé z těchto hornin nacházíme na našem území ve velkém množství na Chlumu (granitit), nebo v ohromných balvanech, které byly po případě urvány z podloží a vtlačeny do vrásnicích se vrstev (jižně Rusavy, v lomech pod Hostýnem a myslivny Říky), nebo je nacházíme jako valouny ve slepencích různého stáří (Čecher u Rusavy, Skalný, Hostýn, Obrány, při silnici na Tesák, Kelčský Javorník a j.).

Dávno po utužení hlubinných hornin brněnské vyvřeliny a po jejich objevení se na povrchu vlivem mohutného odnosu způsobeného vodou, ovzduším a j. dostává se do blízkosti našeho kraje moře v *mladší době středního devonu* (v prvohorách), v němž se usazuje vápence. Mělké moře se později prohlubuje a tvoří se vápence desknaté a při dalším prohloubení vápence břidličné (ve svrchním devonu). Po usazení devonských vápenců nastává *vrásnění*, kdy jsou vápence stlačovány v koryta (synklinály) a sedla (antiklinály).

Po tomto vrásnění zasáhlo moře až do našeho území (severně Šišma) v době *starší doby kamenouhelné* (v prvohorách). Nejprve se tvoří *jílovité břidlice*, později se moře stává mělkí a tvoří se *pískovce* složené ze zrn křemene, živce, šupin slídy, valounků krystalických břidlic, vyvřelin a usazenin. Při dalším změlčení moře, snad při jeho ústupu, se tvoří *slepence*. Tyto pískovce, jež nazýváme *droby*, jsou spolu s břidlicemi a slepenci význačně pro starší část útvaru kamenouhelného zvanou *kulm*. Droby a břidlice nacházíme na našem území severně Šišmy a pokračují směrem severovýchodním k Dolním Něčicím, Paršovicím a dále. Později z našeho kraje moře ustoupilo na velmi dlouhou dobu a krajina se stala pevninou. Kulmské usazeniny jsou pokrývány uhlonosnými vrstvami, pískovci a lupky *svrchního útvaru kamenouhelného*. Po usazení vrstev útvaru kamenouhelného nastalo mohutné vrásnění, kdy vrstvy byly stlačeny a roztrhány *přesmyky a zlomy*.

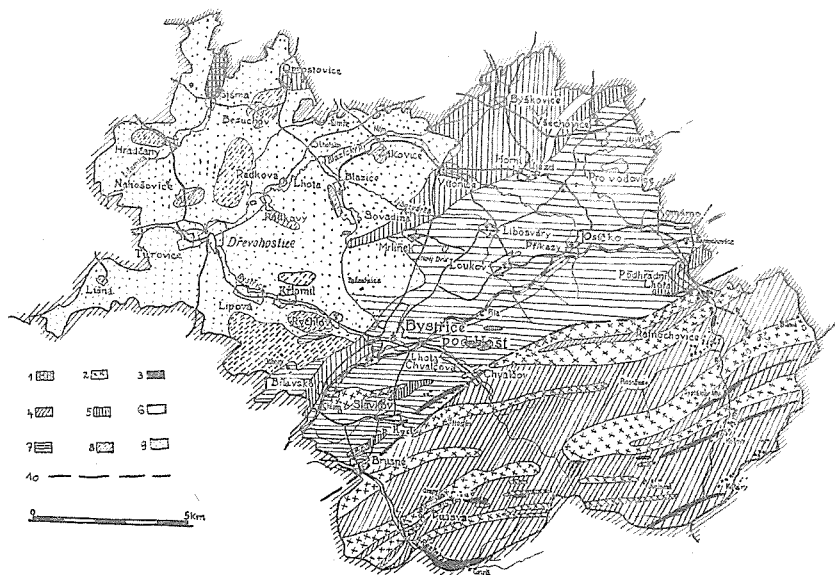
Z *permu* (prvohory) a *triasu* (druhohory) se nezachovaly v našem území horniny. Teprve z konce *jury* (druhohory), z *doby titthonské*, známe *vápence*, které na našem území nacházíme jako veliké balvany (na Jehelníku, Krškovy, Volavec), nebo ve velkých valounech ve slepencích (na Čecheru u Rusavy). Nacházíme v nich schránky ramenonožců (Terebratula, Rhynchonella), mlžů, plžů, ostny ježovek, hojně korály a jehlice mořských hub. Balvany těchto vápenců mohly se dostat na naše území buď od jihu — na př. od Lukovečka, nebo hlavně od severu v oblasti ždánické, v magurské oblasti ze hřbetu, který je nyní pohřben pod magurským *příkrovem* (a případně od Skaličky). Zkameněliny těchto vápenců ukazují na to, že vápenec byl usazován v moři teplém a při pobřeží, jako korálový útes při břehu rozsáhlého

druhohorního moře Středozevního, které se koncem doby jurské rozlévalo ze severních Alp do Karpat. Je docela možné, že takové korálové útesy byly kdysi i na našem území (někde u Rusavy a u Třech kamenů) — uvádí je Foeterle, ale ani Liebus, ani já jsme je nenašli, asi byly pozdější horotvornou činností (vrásněním) zničeny.

Toto moře zůstalo v Karpatské oblasti i v době *křídové* (druhohory) a tvořily se během *spodní křídové*, za pomalého střídavého klesání a stoupání dna *spodní těšinské břidlice*, pak *těšinské vápence* a *svrchní těšinské břidlice*. Po jejich usazení nastává horotvorná činnost, část usazenin titthonských a těšinských vrstev je zdvižena nad hladinu mořskou. Moře má vodu poměrně málo slanou (*brakickou*), usazují se v něm *břidlice*, později *pískovce*, t. zv. *vrstev hradištských*. Nejblíže našemu území jsou z vrstev hradištských břidlice a pískovce u Zámrsku (severně Kelče). Vrstvami hradištskými začíná na vnějšku našich Karpat usazování hornin, jimž říkáme souborně *flyš*. Horniny tyto vznikly při neustálém kmitání mořské hladiny vlivem horotvorných pochodů a jsou vyznačeny častým střídáním *vrstev pískovcových s vrstvami lupků*. Po usazení vrstev hradištských se kůra zemská na čas uklidňuje a tvoří se *veřovské břidlice s rohovci*. Při sesílení pohybu kůry zemské usazují se *lhotecké břidlice a pískovce*, nad nimi se ukládají *pestré jíly* a konečně mohutné souvrství *pískovce godulského*, zpravidla bohatého zeleným křemičitanem *glaukonitem*.

Po usazení godulského pískovce nastává silná horotvorná činnost a teprve *koncem křídové* (za senonu) se k nám vrací moře. V té době usadily se v našem kraji *vápenné pískovce*, pevné, modrošedé, které mají v podloží *slepence* s tak zv. *exotickými valouny* (exotické proto, že pocházejí z hornin, které se v kraji nenacházejí na povrchu země na svém původním místě) granititu, dioritu, aplitů, ruly, svoru, fylitů, vápenců, pískovců a křemene a j. a nalézáme je v pruhu naznačeném na mapě jako tak zv. *istebské vrstvy*, již Brusného. Tyto pískovce obsahují horninotvorné řasy Lithamnie, z prvoků díronožce (foraminifery), hojně mechovky, ostny ježovek a našel jsem v nich i ramenonožce Rhynchonella cf. compressa. Téhož stáří jest »istebský« pruh Hostýna, kde v něm na nové silnici byly nalezeny hrubé pískovce s řasami Lithamniemi a prvoky Orbitoidy, právě tak i pruh »istebských vrstev«, táhnoucí se od Chvalčova přes Volavec, Krškovy, Jehelník na Kelčský Javorník a dále k východu. I v pískovci tohoto pruhu byly nalezeny Lithamnie a senonští Orbitoidy. Též malé pruhy »istebských vrstev«, sev. Brusný, Chlum-Bedlina a Kozinec jsou asi téhož stáří podle nalezených Lithamnií, mechovky a foraminifer. Dosud se nepodařilo nalézt zkameněliny v t. zv. istebských vrstvách v pruzích jižně od právě uvedených tří pruhů. Bude se zde pravděpodobně jednat o t. zv. *čížkovický pískovec* (jedná se zde o pruhy »istebských vrstev« v okolí Rusavy a na jih a o široký pruh táhnoucí se od silnice na Tesák k severovýchodu přes nápis Syptákův mlýn a Bílová).

V těchto pruzích nacházíme slepence s »exotikou« (Chlum, Bedlina, Čecher, Skalný, u silnice na Tesák, Pardus, Bečka a j.), nebo rozpadavé, kaolinicko-vápenné pískovce (Brusný, Rusava, lom nad silnicí

Vysvětlivky k mapě:

1. kulmské droby a břidlice, 2. t. zv. istebské vrstvy (slepence a pískovce), 3. pestré jíly, 4. t. zv. hieroglyfové vrstvy (slepence, pískovce a lupky), 5. menilitové břidlice, 6. ždánické sliny, 7. ždánický pískovec, 8. tercierní jíly, 9. tercierní písky (miocénní), 10. pravděpodobně rozhraní mezi flyšem skupiny mažurské (jižně) a flyšem vnějším, ždánickým (severně).

k Tesáku, Černava a j.). Tyto čížkovské pískovce jsou stáří *eocénního* (starší třetihory) a usazovali se v nehlubokém moři třetihorním.

Později se moře prohlubuje a usazují se *pestré jíly* (význačné rudou barvou) spolu s *pestrými břidlicemi* (rudé, zelené, šedé až černé), které též nacházíme na našem území. Ve *svrchním eocénu* se tvořily t. zv. *vrstvy hieroglyfové*, které se vyznačují střídáním vrstev *pískovců a břidlic*. Hieroglyfové proto, že na jejich vrstevních plochách jsou klikatě probíhající vypuklé útvary (patrně stopy po lezení červů), připomínající hieroglyfy. Tyto »hieroglyfové vrstvy« zabírají velkou část jižní části našeho území. Na sever od území t. zv. vrstev istebských a hieroglyfových se tvořily po pestrých jílech ve svrchním eocénu opálem (menilitem) bohaté *břidlice menilitové*, v nichž nalézáme často kostry a šupiny ryb (Meletta, Lepidopus, Merluccius a j.) u Byškovic a sev. Slavkova. Nad nimi se usadily *sliny hustopečské* (na našem území asi v pruhu mezi Byškovicemi a Vsechovicemi).

Usazování starotřetihorních hornin jest ukončeno ve *svrchním oligocénu* vznikem slídnatého, plástevního *pískovce ždánického*, jenž obsahuje polohy slepenců a lupků. Na našem území zaujímají ždánické pískovce rozsáhlé území a jsou odkryty v četných lomech, zářezích a cestách. Vynikají bohatstvím slídy na vrstevních plochách a pěkně patrnou vrstevnatostí. V okolí Slavkova a Chvalčova jsou tyto pískovce jemnozrné, vápnité, slídnaté, barvy šedé a šedomodré. V lomech pod Hostýnem mají na vrstevních plochách zuhelnatělou

drť rostlinnou, někdy i malé vrstvičky (proplásty) uhlí. Na jiných místech jsou tyto pískovce barvy rezavé, žluté až bílé, jsou rozpadavější než na jihu a nacházíme je na mnohých místech i v mohutných lavicích (jíž. Rychlova, u Libosvár, v Loukově, u Hor. Újezda a j.). Na počátku mladších třetihor došlo k vrásnění flyše. Při něm byly horniny starších útvarů (křídly) *přesunuty* přes horniny útvarů mladších (starší třetihory) daleko k severu.

Brzy po tomto vrásnění (v *miocénu* — mladší třetihory) přichází do našich krajín moře (asi tak teplé, jako dnešní moře Středozemní) a z něho se usazují při pobřeží *šterky a písky*, někde i stmelené a dále od pobřeží *jíly*. Ale hloubka tohoto moře kolísala a proto někde jsou písky a šterky prokládány jíly. Přesné rozčlenění těchto miocénních usazenin jest velmi nesnadné. Znamé jsou zkameněliny z jílovitých písků od Rychlova (úločky lastur mlže Pecten, ulity plžů Natica, Turritella a Tapes, schránky foraminifer a jehlice hub), z jílu v podloží písků od Žákovic (vápnité foraminifery). Kulmské droby u Šišmy a odtud dále k severovýchodu (Paršovický revír — Maliník) tvořily občas asi břeh tohoto moře, což je patrné z toho, že miocénní lavice pískovcové jsou uloženy vodorovně na ukloněných (k jihovýchodu a východu) kulmských břidlicích a drobách v Dol. Něčicích. Tyto pískovcové lavice se zkamenělinami řadíme k t. zv. *oncophorovým vrstvám* (podle mlže Oncophora).

Středozemní moře ještě během miocénu ustoupilo z Moravy a proto z konce třetihor (*pliocénu*) neznáme u nás usazenin. Začátkem čtvrtohor, ve *starším diluviu*, vniká k nám z Pobaltí severský pevninový ledovec, který proniká až na Hranicko. Ledovec vlivem mírnějšího podnebí několikrát ustoupil a při opětém ochlazení se zase od severu vracel. A tak známe několik *dob ledových*, které jsou od sebe odděleny *dobami meziledovými* s mírnějším podnebím. Z ledové doby *viselské* (nejmladší) pochází větry navátá písčité hlína, *spraš* (u Dřevohostic, Žákovic a Rychlova). V ní nacházíme ulity plžů (Succinea oblonga od Dřevohostic a Žákovic) a můžeme v ní též najít kosti z mamuta, nosorožce a tu a tam i nástroje člověka *starší doby kamenné*.

Údolí potoků a říček jsou zanášena *šterky* (většinou z valounů pískovců hieroglyfových) a vznikla v dnešní podobě až ve čtvrtohorách. (Pokračování.)

Florian Zapletal:

Krejčí z Lipníka a fojtství v Brušperku.

Fojtství v Brušperku na východní Moravě bylo manským statkem olomuckého biskupství. Připomíná se v manských deskách i v knihách biskupského manského soudu.

R. 1406 osvědčil u biskupského manského soudu Jan, pastorek Šimona, fojta z Ostravy, jeho jménem, že fojtství (advocacia) v Brušperku náleží Šimonovi a že toto fojtství drží neprávem nějaký Stanislav (Lechner II. 234).

Byl to Stanislav, krejčí z Lipníka nad Bečvou, který jako biskupský man držel r. 1406 brušperské fojtství.

V listopadu r. 1408 dostal fojtství v Brušperku Mikuláš z Trnávky u Příbora, který držel manským právem ves Trnávku s devíti lány a s dvorem o třech lánech už r. 1389 (Lechner I. 15. 22. 25).

Ale hned nato čteme, že fojtství dostal lénem Jenčo (Jan) z Rakodav u Kojetína a jeho bratr Jakub (I. 27).

O brušperské fojtství usiloval u manského soudu, a to s úspěchem, Jenčo z Kostelce u Holešova, bratr Racka, kanovníka u sv. Mořice v Kroměříži, už r. 1403 (Lechner II. 207. 208. 209. 210. 211. 226).

R. 1409 osvědčoval u manského soudu Staník (Stanislav), krejčí z Lipníka (sartor de Lippnik), že Trnávka, hejtman těšínského knížete Bolka, drží mocí v Brušperku fojtství se vším příslušenstvím. Téhož dne odpíral Jenec (Jan) z Kostelce u Holešova, jinak z Rakodav u Kojetína, proti Staníkovi, krejčímu, o to fojtství brušperské, že jest k němu spravedlivější než Staník a že byl na to fojtství zveden dříve než on (II. 268).

R. 1412 pohnal Stanislav z Brušperka u manského soudu Mikuláše z Trnávky, a půhončí byli Jan z Kateřinic u Příbora a Martin Žabka (II. 290).

Mezi Mikulášem Trnávkou a mezi Stanislavem z Lipníka slyšeli manové list obapol r. 1413 a odložili do prvního práva. Mikuláš zaručil 50 hřiven, že chce dostáti právu. A rukojmí toho byli Petr z Petřvaldu a Jan z Kateřinic. A Stanislav učinil gwer. Nato Mikuláš Trnávka svěřil při u manského soudu Petru z Petřvaldu a Lickovi z Rouského u Kelče (II. 301).

Z okolností, že Stanislav učinil u soudu r. 1413 tak zvaný gwer, je zřejmo, že tehdy nedržel nic manským právem a proto byl povinen učinit uvedený gwer, to jest vstoupit pravou nohou mezi čtyři soudcovské lavice, zvednout dva prsty a přísěžně prohlásit, že se spokojí výrokem soudu (II. 149).

Mezi Trnávkou Mikulášem a mezi Stanislavem z Lipníka o brušperské fojtství našli manové r. 1416, že biskup, až zase bude mít Brušperk a Ostravu, vyšle tam své rychtáře, aby to ohledali. Manové toho nechtěli soudit, protože nevěděli, jde-li o manství (II. 306).

Důležité je odůvodnění nálezu. Až olomucký biskup bude zase mít Brušperk a Ostravu, má podatí na své rychtáře, aby ohledali spornou věc.

Brušperk a Ostrava byly tehdy skutečně zcizeny od olomuckého biskupství. Biskup Jan zastavil uherskému králi Zikmundovi hrad Hukvaldy s příslušnými vesnicemi a města Ostravu, Příbor a Brušperk s příslušenstvím, dále hrad Šostýn u Kopřivnice s příslušenstvím. A král Zikmund postoupil tuto zástavu 1. ledna r. 1400 svému oblíbenci a vojevůdci Jiříkovi Messenpekovi, královskému kastelánu z Oravy, který obsadil Hukvaldy. Po něm držel biskupské město Ostravu a biskupský hrad Hukvaldy z rozkazu krále Zikmunda Jakub řečený Ščeně z Bělin, o čem svědčí jeho list, daný a psaný na Kroměříži 9. srpna r. 1400. Nedlouho před tím udělil manským právem olomucký biskup Mikuláš ostravské fojtství (advocaciam in Ostravia) s příslušenstvím dne 26. září r. 1396 Šimonovi Grymovi, svému sestřenci

(sororio nostro). Tento ostravský fojt Šimon prohlásil u manského soudu r. 1406 skrze svého pastorka Jana, že brušperské fojtství náleží jemu, a že toto fojtství drží neprávem Stanislav, krejčí z Lipníka.

Ale r. 1406 se dovídáme, že biskup Jan, řečený Mráz, vyplatil Hukvaldy od moravského markrabě Jošta ještě za svého života (Půhony I. 196). Ostravu však a Brušperk nemělo olomucké biskupství ani ještě r. 1416. Tuto skutečnost potvrzuje dlouhý spor, který vedl u biskupského manského soudu o brušperské fojtství Stanislav, krejčí z Lipníka nad Bečvou, s Mikulášem z Trnávky, hejtmanem těšínského knížete Bolka, držícího tehdy manským právem biskupský statek Místek.

Dne 25. dubna r. 1426 zve se pánem Ostravy opolský kníže Bolek.

Bohumír Indra:

Luterské fary na Hranicku před Bílou horou.

Reformní proudy náboženské, jež v druhé polovině 16. století vnikaly nerušeně na Moravu, rozkládaly starou církev utrakvistickou. Koncem století se stará husitská církev na Moravě zcela přetvořila v novou církev evangelickou, opřenou o augšpurskou konfesi. Luterství ovládlo celou severovýchodní Moravu, a v našem kraji, na Hranicku a Lipensku, stejně jako na Meziříčsku, Jičínsku a Odersku hlásila se k němu před Bílou horou většina obyvatel. Duchovní správu obstarávaly evangelické fary v Hranicích, Drahotuších, Soběchlebích, Paršovcích, Lipníku, Oseku, Luboměří (Liptáni), Spálově, Odrách, Bělotině a Něm. Jeseníku. Mnohé fary nebyly obsazené a byly spravovány některou sousední. Bratří tu byli ve značné menšině a katolíků prakticky nebylo.

Řadu evangelických církevních správců hranických a drahotušských sledoval do let pobělohorských již Flor. Zapletal v článku »Luterské kněžstvo v Hranicích a Drahotuších«. Přetiskuje zprávy, otištěné již Levým, Praskem, Wolným a Hrejsou.¹⁾ V tomto článku chcí původními zprávami doplniti některá nedopatření citované práce a všimnouti si také ostatních evangelických far na Hranicku.

Zapletal uvádí jako prvního faráře *luterského v Hranicích* v letech 1566—1570 (podle Wolného) kněze *Václava Kvačovského*. Z Wolného otiskl zprávu také Scholz. K uvedeným rokům ani k Wolného signatuře není však podobného zápisu v půhonech. Před r. 1563 byl v Hranicích *utrakvistickým* farářem *Václav*. Jeho manželka Anna Farářka se synem Štěpánem Faráříkem žijí zde toho roku i později (ještě 1576). Městským písařem v letech 1561—1564 byl Lorenc *Rvačovský*, rodák pražský, později kněz v Opatovicích na Olomucku, i literárně činný.²⁾

¹⁾ Fr. Levý, Přerovská čsbr. církev, 187—199, V. Prasek, ČMM 1894, 23—30, Wolný I/5, Hrejsa, Česká konfese, Hrubý, ČCH 1934, 265 n. Mnoho zpráv též J. Beck: Geschichte der Stadt Neutitschein, Rolleder: Geschichte der Stadt Odrau, Jireček: Rukověť I, II.

²⁾ Wolný I/5, 152, Scholz: Památky města Hranic, 30, Záh. kron. XIX., 82, Páh. Ol. XXIV—XXVII.

Nemáme určitých zpráv o hranickém faráři v té době. Rozhodně jim nebyl *Martin Lín Botek*, kterého Zapletal uvádí z Hrejsy. Scholz nazývá tohoto kněze Martinem Lingrem. Avšak ani Sabinova zpráva není přesná (nejde-li o chybný přepis), což je vysvětlitelné tím, že byla psána skoro pětadvacet let po události. Ve skutečnosti se tento kněz, vyrostlý v Hranicích, jmenoval *Jiřík Pavliců* a v městských knihách soudobých není jinak uváděn, než kněz Lotr Pavliců, Jiřík kněz Lotr a p. Za nepěkný skutek, že ukradl městskou pečeť, již pak opatřil falešné přímluvné listy, propadl celým dědickým nápadem, který měl po rodičích na otcovském statku a musel prchnouti.³⁾

V té době je zde usazeno několik podobných kněží. Roku 1567 zakupuje se ve městě kněz *Pavel Kopřiva*. Sabin nazývá ho ožralcem a bláznem, který opustiv Bratří, získal kněžství ve Vitemberku. Sedí tu do r. 1577, ale zprávy o něm máme ještě z doby pozdější. V sedmdesátých letech zakupuje se v Hranicích kněz *Vít Aquilín*, tožný snad s knězem Vitem Aquilinem Hradeckým, o němž se zmiňuje také Wolný. Máme doklady i o jiných, na př. o knězi *Blažej Pivničném*, o žádném však nemůžeme bezpečně říci, že by ve městě působil.⁴⁾

Nemůžeme to prohlásiti ani o *Martinu Filadelfu Zámorském*. Zámorský se do Hranic jen na čas uchýlil, podle Jirečka, ke knězi *Kryštofu Slánskému*. Působení Zámorského v Hranicích jako církevního správce ani jako kněze nemůžeme doložit a je nepravděpodobné.⁵⁾

Také zprávu o domnělém nástupci Zámorského, knězi *Jiřim Philomates* má Z. z Wolného. Ten píše jednou Georg, jinde Gregor, stejně jako Beck.⁶⁾ Nemáme, bohužel, jiných zpráv, není-li to vůbec kněz Jiřík Philomates.

Teprve o knězi *Šimonu Brodském* víme bezpečně, že byl církevním správcem hranickým. Zprávy Levého a Kramoliše u Zapletala nutno však opět doplniti Jirečkem. S knězem Šimonem byl spřízněn kněz *Martin Brodský*, farář starojičínský v letech 1580—1589, který se do Hranic přiznal r. 1569, knězem je však nazýván teprve od roku 1580.⁷⁾

Do této doby nemůžeme mluvit o luterské duchovní správě v Hranicích, nýbrž jen o kněžství víceméně lutersky orientovaném. Je známo, že poměry v utrakvistické církvi moravské byly značně zmatečné a každá vrchnost si zařizovala církevní věci po svém. Tak tomu bylo i v Hranicích do let osmdesátých. Kněžstvo bylo v tíživé závislosti osobní i majetkové na své vrchnosti, která dosazovala a sesazovala, koho si oblíbila. Plasticky vyličil tyto poměry drahotušský pisář tehdejší, Matěj Sabin. Teprve Anna Kropáčka a Jan mladší z Žerotína dali r. 1582 hranickým a drahotušským správcům církevním i správcům zborů *právo svobodného kšaftu*, aby jako jiní mohli před svou smrtí o svém statku, o manželce a dítkách podle vůle své a pořádku

³⁾ Hrejsa, RHF 1931, 15, Scholz 34, Reg. CM II. 491 a j.

⁴⁾ D. J. 271 n, Hrejsa, Ref. sb. VI. 87, Reg. předm. L. 13, Reg. D. I. 218, Wolný KT I/1, 164, 388, I/5, 5.

⁵⁾ Beck, 201 n, Jireček II. 108, 222 nepřesný.

⁶⁾ Beck, 204, 207, Wolný KT I/3, 145 n, I/5, 154.

⁷⁾ Levý 190, 192, Kramoliš v Zk. XV., 49, Jireček I. 102; o Martinu Brodském Reg. předm. J. 24 n, L. 6 a j., též Wolný KT I/3, 150.

městského pořízení učiniti. Vrchnost, Jan Jetřich z Kunovic, zřekla se r. 1588 také *desátku*, který dosud brala. Faráři měli si jej od té doby sami vybírat, bez jakékoliv peněžité náhrady vrchností.

Koncem století dochází ke konsolidaci, po mnoha místních pokusech o řád a věroučnou organizaci. Nová církev se vymaňuje z rukou vrchností a buduje si vlastní správní organizaci.⁸⁾

O církevním správcem hranickým na sklonku století v letech 1589 až 1600, knězi *Janu Pražském*, máme již mnoho zpráv. Roku 1598 koupil zahradu po neb. Elišce a Markétě Pražmínkách z Bílkova, ale r. 1600 v prosinci, sotva se panství ujal Zdeněk Žampach, musel být zápis z knih vymazán, jelikož podle poručení paní Elišky měla být zahrada odvedena ke špitálu bratrskému.⁹⁾

Zprávy Levého a Wolného o knězi *Václavu Fabriciovi Německobrodském* nutno doplnit Beckem a Jirečkem. Ještě ve středu den sv. Filipa a Jakuba 1602 je Fabricius církevním správcem hranickým, ale již v pondělí před sv. Petrem a Pavlem téhož roku je hranickým farářem kněz *Blažej Borovský*. Kněz *Václav Fabricius* z Německého Brodu svědčí sice ještě v úterý po sv. Lukáši 1603 v Hranicích, než již ne jako církevní správce zdejší.¹⁰⁾

Kněz *Blažej Borovský* jest dostatečně znám z bohatých zpráv Jirečkových a Hrejsových. Připomínám jen, že Borovský řečnil v Hranicích při pohřbu Jana staršího Jezvínského z Sedlce a jiných drobných šlechticů místních. Jeho odpadnutí zajisté osvětluje i poznámka tehdejšího správce hranického zboru Br. *Václava Preyse*, kterou zapsal ve svém kalendáři ke dni 8. prosince 1602 o hranické vrchnosti panu Zdenkovi Žampachovi »abnegatio domini Sampachí«. V zemském archivu moravském je uložena zajímavá dědická smlouva z 18. února 1615, učiněná mezi církevním správcem jihlavským Pavlem Pauspertlem a knězem *Blažejem Borovským* z Borovna na místě Alžběty, jeho manželky, dcery *Matyáše Pauspertla*, doktora umění lékařského, o výplatu věna.¹¹⁾

O knězi *Danielovi Mendrykovi* máme kromě zpráv Levého, Rolledra a Hrubého doklady o jeho dětech a příbuzných v Přerově.¹²⁾

Počátkem nového století drží hranická církev nejen faru a kostel ve městě, ale i hranický kostelíček. Od konce století pochovávají také evangelíci své mrtvé při kostelíčku na novém krchově. Záduší spravují dva zřízení hospodáři zádušní. Na poručení pana Zdeňka Žampacha koupeny do velkého kostela *varhany*, na něž r. 1608 zapláceno 202 zl. Zádušní hospodáři vyplácejí ještě několik let skvělý »positiv«. *Varhaník Kryštof* je panským služebníkem. Po Bílé hoře patřil »organista« ke škole.

⁸⁾ Více Fr. Hrubý: Luterství a kalvinismus na Moravě před Bílou horou, ČCH 1934, 265 n.

⁹⁾ Reg. smluvčí B. 23, C. 5, 10, 24, 30, D. 6, T. 2; ZAM, 4301, B. 16.

¹⁰⁾ Beck 207, Jireček I. 186, II. 382, Wolný KT I/3, 146. Reg. sml. F. 2, 7. Levý má omylem »správce sboru hranického«.

¹¹⁾ Jireček I. 89—91, Hrejsa RHF 25 a j. Reg. sml. F 7, T 17. ZAM, Ns. 169/29.

¹²⁾ Reg. sml. F. 29, G. 16, 17, H. 17, 36, Y. 19 a j., Rolleder 152, Hrubý v ČCH 1935, 6 n. O Petrovském viz Kameníček, Sněmy III. 318. Z rektorů hranické školy stali se evang. kněžími *Tomáš Kropáč* z Třebíče, *Jiřík Proxides Náchodský* a *Matyáš Micho Arvensis*.

Za faráře *Jana Hofmana* přikoupeny k faře pozemky, rozšiřován nový krchov a opravován kostel. Makovice na kostelní věži byly snímány a opět stavěny. Dílo při kostele, varhanech a novém krchově dělal Vlach Lukáš Ekr Zedník.¹³⁾ Z té doby uchovala se také stará cínová *křtitelnice* hranická z velkého kostela. Je zdobená reliéfy a nápísem, že byla udělána za hospodáře kostelního a purkmistra Valentína Staška, kněze Jana Hofmana, faráře a urozeného pana Václava Mole z Modřelic na Hranicích, léta Páně 1616. Je dnes v museu ve Vídni.¹⁴⁾

Rekatolisace Hranic byla prováděna jesuity v letech 1622—1624. Koncem r. 1624 dosazen na faru první katolický farář, mladičský, sotva 28letý kněz *Václav Wolfgang Šindler*, který Novým rokem 1625 založil křestní matriku.

V *Drahotuších* známe, omezíme-li se na dobu jako v Hranicích, utrakvistického kněze *Jana Peczinku*, který zemřel r. 1554 a nezachoval si u farníků dobrou pověst. Nepřihlížíme-li ke zprávám Langovým, jež dobře nerozlišují Bratří a evangelíky (z něho přetiskuje Bartovský), můžeme k r. 1574 jmenovati jako faráře a církevního správce kněze *Jiríka*, ženatého, který si toho roku vzal dcerku jednoho olomouckého měšťana na vychování. K drahotušské faře náležely v té době (1583) Drahotuše, Milenov, Veliká, Radíkov, Klokočí, Hrabůvka, Slavíč, Lhotka, Rybáře a mlýn na Koutech, celkem s 252 osedlými. Když se kněz stěhoval, byli povinni pomáhati při stěhování též farníci z Jezernice, Podhoří, Středolesí a Uhřinova, celkem 85 osedlých. Ti totiž patřili ke kostelům jezernickému a podhorskému, obstarávaným z Drahotuše.¹⁵⁾

Kněz *Viktorin Přibyslavský* působil před příchodem do Drahotuše v Ratajích a Brumově. V Drahotuších koupil dům na rynku, který na stálé jeho prosby a naléhání byl přijat v počet šenkovních domů. Na statek po něm pozůstalý natahoval se kněz Jan Kašparyk Zwadovský na místě Daniela, syna kněze Davida v Strílkách, kterého nebožtík Viktorin přijal za vlastní dítě.¹⁶⁾

Mnoho zpráv dochovalo se také o knězi *Vincenci Čelkovi* a jeho ženě Kateřině. Naposled je v Drahotuších doložen v úterý po neděli masopustní r. 1622.¹⁷⁾

Už ve čtvrtek před sv. Havlem 1623 je drahotušským farářem katolický kněz *Samuel Tuček*,¹⁸⁾ dlouho zde však nepobyl. V hranických matrikách je v letech 1639—1645 dosvědčen drahotušský farář *Valentín Podolský*.

¹³⁾ III. knihy 40, 178 n. E 12.

¹⁴⁾ Popis viz J. Pilnáček v Dunaji IV. 190. O Hofmanovi Reg. sml. H 30, 36, Půh. Ol. 38—21, ČCH 1935, 7 a j. Jeho předchůdce je ve smluvních rejstrech psán jako kněz Matouš A n d r a Jessenio (H. 22.). O Jirím Johanidesovi Frýdeckém reg. sml. J. 20, Jireček I. 323, II. 386.

¹⁵⁾ Konorza 226, A. M. Lang v Komenském XIII. 269 n, Reg. sml. Drahot. 11, 52.

¹⁶⁾ Wolný KT I/2, 341, I/3, 370. Reg. sml. A 27, B 7, C 4, 5, T 5, Reg. sml. Drahotuše 30 a j.

¹⁷⁾ Reg. sml. G. 16, 17, 21, 24, H 17, 30, 36, J. 20, V 10, Y 1; ZAM, 4300, O 7 a j.

¹⁸⁾ Reg. sml. K. 9, též Wolný KT I/5, 144, Hrubý, Mor. kor. I. 414.

Jezernice zjednaly si r. 1617 vlastního kněze pro sebe, Podhorské, Středoleské a Uhřimovské, jména jeho však neznáme.

V *Soběchlebích* známe z evang. správců kněze *Filipa*, který se r. 1586 nazývá farářem soběchlebským. Roku 1591 je však církevním správcem zdejším již kněz *Jan Capito* z města Stříbra, který se toho roku ženil v Hranicích s Kunhutou Maczinkovou z Veletína. Kněz Jan Capito zůstal správcem církve v dědině Soběchlebích do konce svého života, pravděpodobně nepřetržitě. V hranickém městském archivu dochovala se od něj kvitance, jím vlastnoručně psaná a spečetěná v Soběchlebích v sobotu den sv. Markéty r. 1619 na spravedlnost, již měl na gruntě Jiríka Hvězdáře v Hranicích. Nezřetelný sekryt má nad štítem písmena ICM. Roku 1620 je Capito již nebožtíkem. Zanechal dceru Annu a Zuzanu, kterou si téhož roku vzal za manželku správce sousední církve domaželské, kněz Tobiáš Šumberský.¹⁹⁾

V *Paršovicích* působil v letech 1608—1622 jako farář luterský kněz *Daniel Joanides Škočovský*, který spravoval též faru v Hlinsku. Sám se r. 1608 podepisuje jako kněz Daniel Parešovský. Kněz Daniel Joanides, farář Parešovský je tu naposled dosvědčen v úterý po neděli masopustní r. 1622. Byl také literárně činným. Vydal veršem popis ohně v Lípniku r. 1613, pohřební řeči a sbírku kázání. Přispěl také do Závorkových Písní chval božských.²⁰⁾

Také v *Kečci* bylo hodně evangelíků už v 16. století. Bývalý farář kelecký, kněz *Václav Plzenský*, který tu působil v letech 1590—1594, koupil r. 1608 jako děkan hradištský měšťanský dům v Hranicích, který odvedl své manželce Maryaně a dětem.²¹⁾

V *Hustopečích* známe jména evangelických kněží jen z konce století. Roku 1580 v pondělí před sv. Magdalenou je kněz *Matouš Mezříčský*, farář hustopečský, přítomen svatbě Barbory, dcery Adama Řičanského, faráře rožnovského. Wolný ho nazývá nesprávně Matyášem. Kněz Matouš Mezříčský zdržuje se v pozdějších letech v Krasně. Roku 1585 je farářem hustopečským kněz *Jan Pleva* z Hranic, zvaný též jen Jan Hranický. V úterý po Rozeslání sv. apoštolů 1589 je kněz Jan Hranický, církevní správce v Hustopeči, svědkem svatby Erazima Strážnického, církevního správce meziříčského. Wolný jmenuje k r. 1586 v Hustopečích kněze Martina Lipnického. Knězi Janu Plevovi vychází v Hranicích z otcovského gruntu spravedlnost a četní jeho příbuzní drží tam později nemovitosti. Jeho synovec Jirík Plevů je r. 1598 za kněze Jana Pražského nazýván kostelníkem většího kostela hranického. Luterství trvalo v Hustopečích i později, neboť vrchnost byla luterská. Ještě 2. prosince 1622 kázal hustopečský pastor ve Špičkách a kardinál Dietrichštejn byl nad tím nemálo pobouřen. Luteráni se tu dlouho drželi.²²⁾

¹⁹⁾ Reg. sml. C. 5, III. knihy 115, Levý 180, Jireček I. 449. Kněz Jan Capito nebyl bratrem a není v žádném vztahu k známému překladateli bible Br. Janu Kapitovi. Vše, co podle Levého a Praska u Kameníčka III. 430, Hrejsy, RS VI. 82 a v Kravařsku VII. 60 je omyl, stejně u Paršovic, Hustopeč a j. Jireček I. 449 má k r. 1608 v Soběchlebích faráře Filipa Leuconea.

²⁰⁾ Reg. sml. F 29, J 20, Jireček I. 323, II. 352.

²¹⁾ III. knihy CC. 16, Wolný KT I/3, 340, Kameníček III. 350 a j.

²²⁾ ZAM — Reg. CMI., 214 a j. Reg. sml. B. 23, Wolný KT I/3, 343, ČMM 1915, 116.

V *Bělotíně* je 1614 církevním správcem kněz *Ondřej Ostaša*, který se toho roku ženil v Přerově. R. 1616 je tu pastorem *Matheus Salcer*, který přišel z Oder. Posledním evangelickým církevním správcem v *Bělotíně* byl kněz *Daniel Junius*.²³⁾ Katolického faráře *Jakuba Hykla* dokládají v *Bělotíně* hranické matriky v letech 1641—1655.

Potštátské luterské faráře neznáme jmény, před r. 1606 byl tu však pastor *Martin* a věrohodné zprávy o predikantech máme i z doby pozdější.²⁴⁾

Spálov drží od r. 1611 luteránka Kristina z Rogendorfu. Roku 1612 byl správcem spálovské církve kněz *Jan Štemberský* z Hranic. V poslední vůli paní Kristiny, dané 18. června 1621, je také položka 20 zl. knězi *Jonáši Gerberidesovi*, faráři spálovskému. Tento kněz *Jonáš Herbirad* z Vratislavě oženil se roku 1616, jako farář vraženský, v Hranicích s Kateřinou, dcerou hranického měšťana *Kryštofa Lamle*. Roku 1623 v pondělí po Narození P. Marie je kněz *Jonáš Gerberad* již nebožtíkem, zanechav vdově malého synka *Jana* a dcerku *Annu*. Vdova se toho dne opět vdává za *Daniela*, syna *Šimona Vítova* z Hranic. Než ani ten nežil dlouho a vdova bere si příštího roku v úterý před velikonoce *Jana Karáska*. Kostel spálovský utrpěl značně r. 1620 od *Poláků*, kteří mu uloupili kalich a jiné bohoslužebné věci. Roku 1625 je pastorem spálovským *Pavel Salcer*.²⁵⁾

Také v *Luboměři p. Str.* (Liptáni) bývala luterská fara. Od roku 1616—1623 byl zde církevním správcem kněz *Ondřej Richter*, r. 1620 senior evangelické konsistoře olomoucké.²⁶⁾

O ostatních farářích sousední německé oblasti, v *Odrách*, *Něm. Jeseníku*, *Suchdole* atd. má zprávy *Wolný* a *Rolleder*, nebudeme je proto opakovat. Rovněž nepřihlížíme v této práci k neobsazeným luterským farám na *Hranicku*, spravovaným farami sousedními.

Florian Zapletal:

Potok a les Lukavec na Přerovsku.

Potok *Lukavec* na *Přerovsku*, dnes téměř už zapomenutý, má stáletou historii.

Připomíná se již r. 1261 v zakládací listině cisterciáckého kláštera ve *Vizovicích*, zvaného *Smilheim*. Klášter dostal tehdy mezi jiným vsi *Plešovec*, *Lhotku*, *Chropyni* a *Zářčí* severně od *Kroměříže*. Při tom se uvádí *Lukavec* jako přítok *Moravy*.

Potom se dovídáme o *Lukavci* ve *XIV. věku*. Listem ze dne 17. října r. 1380 prodal *Vok* z *Kravař*, pán na *Starém Jičíně*, *Ctiborovi* z *Cimburka*, pánu na *Tovačově*, dvě vsi *Troubky* a *Člunek* s tvrzí v *Troubkách*, s patronátem, s mlýnem a se svobodným dvorem v *Troubkách* a s jiným mlýnem, ležícím nedaleko *Troubek* na řece *Moravě*. Prodal mu dále půl řeky *Moravy* a břeh *Moravy*, směřující k *Brodku*,

²³⁾ Levý 176, Rolleder 115, Wolný KT I/5, 140. Viz též Přehled VI. č. 34 a 37.

²⁴⁾ Prasek, Org. práv magdeb., 138.

²⁵⁾ Wolný KT I/3, 206, Hrubý, Mor. kor. I. 123, Reg. sml. H. 30, K. 7, 9.

²⁶⁾ Wolný KT I/4, 336, ČCH XLIV., 70, Rolleder, 155 n.

potom řeku *Bečvu* s oběma břehy až po ves *Dluhonice* u *Přerova*, také řeku *Lukavec* s oběma břehy.

Lukavec zve se v tomto dokladu řekou (flumen), stejně jako *Morava* a *Bečva*.

V jiném opisu této trhové smlouvy uvádí se *Lukavec* pouze jako říčka (fluvius).

Do zemských desk olomuckých byla vložena smlouva v lednu r. 1381. Při tom se připomíná *Morava* jako flumen, *Bečva* a *Lukavec* jako fluvius.

Další doklad o *Lukavci* máme z *XV. stol.* V soudním sporu o třetí peníz na lesích k *Chropyni* příslušejících mezi *Hynkem* z *Ludanic* a z *Rokytnice* u *Přerova* mezi *Ctiborem* z *Cimburka* a z *Tovačova* došlo k panskému nálezu, o kterém čteme 8. srpna r. 1483 v narovnání mezi oběma pány. Při tom se mluví o lesu, zvaném *Příseka*, který svůj počátek má od mezí, kdež *Lukavec* padá v *Moravu* řeku, a potom běží ten les podél *Moravy*.

O třetím denáru na *chropyňských* lesích činí se zmínka už v uvedené trhové smlouvě ze dne 17. října r. 1380.

Kněz *Jeronym*, přerovský farář, pohnal v pátek před sv. *Jiřím* r. 1559 u zemského soudu *Jana* z *Ludanic* a na *Chropyni*, že drží a užívá louku kněžskou, která leží »před *Valem* i za *Valem*« na gruntech bochořských, kteroužto louku předešli kněží faráři přerovští užívali, a *Jan* z *Ludanic* *Jeronymovi* jakožto faráři na ten čas v *Přerově* k užívání pustiti nechce. Druhým pūhonem žaloval týž farář *Jeronym*, že mu *Jan* z *Ludanic* nechce postavití svědky z *Bochoře*.

Kněz *Jeronym*, farář přerovský, připomíná se r. 1563, kdy vyjednal s *Vratislavem* z *Pernštejna* a na *Tovačově*, pánem panství přerovského a města *Přerova*, potvrzení řádu přerovských literátů. Byl to kněz pod obojí.

Jan z *Ludanic* držel r. 1559 ves *Bochoř* u *Přerova*, které listem, daným a psaným v *Olomouci* v pondělí před sv. *Prokopem* r. 1561, byly uloženy roboty, povinné *Janovi* z *Ludanic*, sídlícímu na *Chropyni*.

Val, vzpomenutý r. 1559, táhl se podél *Lukavce*, jak bude ještě uvedeno.

Lukavec vzpomíná se potom r. 1597 při prodeji *tovačovského* panství i s lesy, což jich jest po té straně mezi *Bečvou*, *Moravou* a *Lukavcem*, kterýž od panství *chropyňského* hraničí.

Při vkladu trhové smlouvy na *Přerov* *Fridrichovi* staršímu ze *Žerotína* a na *Židlochovicích* do *Zemských* desk r. 1597 uvádí se mezi jiným les *Bobroviska*, k městu *Přerovu* příslušný.

Podél *Bobroviska* protékal na jižním jich okraji *Lukavec*, jak ještě uslyšíme. Podle zprávy z r. 1604 ležel při lese slove *Bobroviska* *Dýčkův* včelín z *Bochoře*.

Podle urbáře *chropyňského* panství z r. 1613 náležel vrchnosti v bochořském katastru les *Bobroviska*, který počínal od přerovských hranic, a *Bochořský* les, který se táhl jižně od *Bobroviska* až po cestu nad *rybníkem* *vškošským*. Les *Bobroviska* ležel tudíž v katastru přerovském i bochořském.

Celý tok Lukavce je pěkně zobrazen ještě na speciální mapě Moravy, pořizené vojenským zeměpisným ústavem ve Vídni a vydané r. 1844.

Svůj počátek měl Lukavec na močálovitých Loučkách pod Přerovem (jižně od města). Celé toto prostranství jižně od dnešní Komenského třídy a Šířavy je už dnes úplně zastavěno. Tím se úplně ztratil počátek Lukavce, který také odváděl vody rozvodněné Bečvy. Podle zápisků Šimoníka, občana na Velké Dlážce v Přerově, šla na př. 9. července r. 1815 voda Bečvy okolo Šířavské brány, která stála nedaleko kostela sv. Michala. Voda se nato zachytila na Loučkách a z nich plynula dále Lukavcem.

Stavbou nádraží v Přerově byl horní tok Lukavce úplně porušen. Ale u bývalého luteránského, nyní pravoslavného kostela, 200 m za strojírnu K. Blahuta můžeme sestoupit do bývalého pěkně zachovaného potočiště Lukavce a projíti jím ve velikém oblouku až ku kamenné soše sv. Jana Nepomuckého z r. 1855 na nové silnici z Přerova do Bochoře. Tuto silnici Lukavec přetíná a postupuje dále tak zvaným Valem, který se připomíná už r. 1559 a zve se tak dosud. Je to katastrální hranice Přerova a Bochoře. Val se táhne v jihozápadním směru ku staré silnici z Bochoře do Přerova, překročuje silnici ve výšce 204 m a v téměř směru pokračuje skoro až k samotě Malé Včelíny, kde je staré potočiště Lukavce zvláště pěkně zachováno dosud (klikatý tok s vrbami po březích). To už tekli Lukavec v západním směru po jižním okraji lesa, zvaného Bobroviska, nikoli Obroviska, jak se dosud mylně uvádí na mapách, také vojenských a nejnovějších. Na předválečných vojenských speciálkách je zakresleno ve východní části Bobrovisk Jezero, při kterém se kdysi zdržovali bobří, odtud název lesa Bobroviska. Les je již vykácen, ale v místech bývalého Jezera hromadí se dosud voda za mokrého počasí.

Západní hranici bochořských Bobrovisk tvořil potok, který přicházel od dnešního dvora Výmyslova u Henčlova, byl v těch místech hranicí katastru bochořského a troubeckého a vléval se do Lukavce na výšce 202 m. Po tomto spojení šel a jde Lukavec dosud, už výslovně pod tímto názvem, v jihozápadním směru lesem stejného názvu, přetíná na výšce 200 m silnici z Vlkoše do Troubek a vlévá se západně od Záříčí do Bečvy. V tom místě má nadmořskou výšku 194 m, u přerovského nádraží za Blahutovou strojírnu 207 m. Rozdíl je tedy 13 m.

Vlkošský rybník, o kterém čteme v urbáři z r. 1615, je zakreslen ještě na mapě Moravy od Josefa Bayera (z r. 1817). Prostíral se severozápadně od Vlkoše. Dnes běží v těch místech železnice z Přerova do Chropyně.

Regulaci Bečvy a odvodněním přilehlých polí klesl Lukavec na pouhou dolinu, která mívá vodu pouze v dolním toku. Ve středním a horním toku zbylo z něho pouze potočiště, většinou suché. Tento zjev souvisí s celkovým umělým snížením hladiny spodní vody při regulacích vod.

Bobroviska v bochořském katastru čítala 300 měřic. Do pozemkové reformy byl to majetek arcibiskupský, kterého užívali čtyři pachytři. Za pozemkové reformy po světové válce byl vyvlastněn.

Dr. Adolf Turek:

Švédská posádka na Fulneku a Záhoří.

Pobytu Švédů na Záhoří v l. 1642—48 bylo již v tomto vlastivědném sborníku věnováno místo.¹⁾ Můj článek nepřináší v tomto směru mnoho nového a jen místy doplňuje pojednání starší, z nichž čerpá jen potud, pokud je třeba k poznání souvislosti děje. Chci si však hlavně všimnouti švédské posádky fulnecké; několik dat o jejím »blahodárném«²⁾ působení a o jejich velitelích přijmou jistě čtenáři »Záhorské kroniky«³⁾ s povděkem.³⁾

Město Fulnek, chráněné mohutným zámekem, leží při starobylé cestě z Opavy na Odry a Hranice přes Lipník, Hranice, Nový Jičín a dále přes Těšínsko do Krakova. Ač toto místo při samých hranicích Moravy bylo tak důležité, nevěnovala mu, jak se zdá, císařská armáda velkou pozornost; buď podceňovala jeho polohu a význam, či snad považovala město za dosti opatřené. Ač již v r. 1638 dalo vojenské vedení u vídeňského dvora opevňovatí nebo aspoň vojenským lidem osazovatí všechna pohraniční místa, nečiní se o Fulneku ani zmínka, stejně tak r. 1639, kdy hrozil nepřátelský vpád do země a kdy byla výslovně uvedena místa, která měla býti opatřena posádkami, mezi nimi na př. i Helštýn, Hranice a Lipník.³⁾

K nepřátelskému vpádu skutečně došlo, ale teprve r. 1642. Císařská armáda před nepřítelem vedeným generálem Torstensonem přes Záhoří utekla, ale ten obrátil své hlavní úsilí k Olomouci, jíž se zmocnil, a kde zůstala podobně jako v Uničově švédská posádka na hájení důležitých cest z Moravy do Slezska. Pak se vrátil přes Slezsko do Saska. Císařští se hnuli za Torstensonem přes Záhoří do Slezska až v červenci 1642. Od listopadu do jara 1643 byla celá severovýchodní Morava obsazena oddíly císařského vojska, které co do chování nezadalo se Švédy.⁴⁾

Již za tažení r. 1642 dorazil zástup Švédů k Fulneku, ale dlouho se tam nezdržel.⁵⁾ V červnu t. r. obsazen i Nový Jičín. Někteří měšťané musili dělati Švédům průvodce a tlumočníky. Tak se stalo, že 21. VI. 1642 byli 3 z nich zajati i se Švédy, které vedli, oddílem císařských jezdců z Helštýna u Slavíče a držáni tam spolu s nimi nějaký čas v zajetí. Vrchní velitel této části švédské armády na severovýchodní Moravě byl plukovník *Erich Schlang*, jehož hlavní sídlo byla na čas Opava. Po odchodu Švédů dleli zde podobně jako na celé severovýchodní Moravě opět císařští. Než když Torstenson, který přezimoval v Sasku, se dověděl v dubnu 1643 o tísni posádek zanechaných na Moravě, vtrhl znovu do země přes Čechy. Město Nový Jičín už 29. VI. t. r.

¹⁾ Bohumír Indra, Hranice za války švédské, ZK XX, str. 24—26, 41—43; Fl. Zapletal, Švédové u Fulneku na sklonku třicetileté války, tamtéž 96.

²⁾ Pramenné zprávy o švédské posádce fulnecké z tamějšího městského archivu, pro mne dnes zatím nepřístupného, sebral G. Beck (viz Kuhländchen roč. XIV 1939, str. 72).

³⁾ Zemský archiv v Brně (ZAM), Militaria k r. 1638/III a k r. 1639.

⁴⁾ Podle Indry, str. 24—25.

⁵⁾ ZAM, Sbírká Geschichtsvereinu č. 47/I, str. 666—667.

dostalo nový výpalný list. 3. VII. obsadili Švédové podle líčení novo-
jické kroniky Tovačov, 5. VII. se dali na pochod k Přerovu, který
obsadili, dobyli Hranice, Lipník, obsadili 5. VII. v noci zámek i město
Odry, které vydrancovali, a podobně se vedlo 6. VII. Fulneku. Švé-
dové se pokoušeli i o dobytí Helštýna a silně hrad ostřelovali. Než
posádka se ubránila, a sama dělala výpady do okolí, jakmile se jí
trochu uvolnilo. Výslovně máme zapsáno, že nějaký oddíl císařských
z Helštýna plenil Hranice a Bílovec, jindy přepadli odtud císařští
u Hranic nějaký oddíl švédského vojska dopravující proviant a způso-
bili mu ohromnou škodu. Ovšem ani Švédové nezaháleli — 6. VIII.
plenili Potštát, 9. VIII. odehnali z okolí Nového Jičina několik set
kusů dobytka do svého tábora u Přerova, pak odehnali mnoho dobytka
z okolí Příbora dobyvše a vypálivše město 17. t. m.; na 100 koní ode-
hnali z blízkých Veřovic. Při špižování prokazovali Švédům značné
služby moravští Valaši.⁶⁾

Švédové se na Fulneku tehdy ještě pevně neusadili byvše vytla-
čení císařskými, neboť v září tudy táhl sbor císařského plukovníka
Joachima Mitzlawa⁷⁾ s pěchotou, jezdci, zavazadly i dělostřelectvem.
Přitrhl směrem od Opavy. Velkou radost z jeho příchodu poddaní na
fulneckém panství asi neměli, neboť jeho lid nadělal tu mnoho škod:
v městě Fulneku vypili vojáci m. j. 1658 mázů piva, 142 vína, vybrali
80 zl. 36 kr. na hotovosti, ve Vlkovicích odňali obyvatelům 5 kusů ho-
vězího dobytka, jednoho koně, 19 vepřů, 54 hus, 37 slepic, a jiných
věcí za 33 zl., jiní vojáci vzali 46 slepic, 57 mázů vína a 126 mázů piva,
na hotovosti 4 zl. 22 kr., v Jerlochovicích 2 koně, 10 kusů hovězího do-
bytka, 108 ovcí, 58 hus, 164 slepic, 56 mázů piva a odnesli jiných věcí
za 47 zl. 24 kr., ve Valteřovicích pobrali 18 koní, 27 kusů hovězího a
10 kusů vepřového dobytka, 7 ovcí, 80 hus, 144 slepic a věcí za 55 zl.
48 kr., v Gručovicích vzali 7 koní, 6 kusů hovězího dobytka, 11 hus,
19 slepic, věcí za 24 zl. 54 kr. Vedle toho musely tyto obce odvésti
ještě chleba, seno, slámu, máslo, koření atd.⁸⁾

Avšak krátce na to (nezůstala-li po tu dobu ovšem na fulneckém
zámku švédská posádka) obsadili Švédové Fulnek znova. Rozkaz
k důkladnému opevnění Fulneka vydal v Olomouci 9. IX. 1643 Torsten-
son. Naproti tomu Nový Jičín, Lipník i jiná místa měla být opevněny
zbavena.⁹⁾ Švédové tedy na rozdíl od císařských dobře pochopili vý-
znam tohoto místa. Z okolního kraje si učinili obilnici a zásobárnu
a ještě r. 1643 odehnali odtud několik tisíc kusů dobytka do svého

tábora u Přerova.¹⁰⁾ I ze vzdáleného panství paskovského musili r. 1643
dodávat na Fulnek robotníky, vozy i všelijaké potřeby, jak si na to
počátkem r. 1644 stěžují své vrchnosti (Alžbětě Polyxeně Dembiňské
provd. z Vrbna na Paskově a Fulneku).¹¹⁾ Fulnek zůstal Švédy osazen
i v říjnu 1643 po odchodu hlavní švédské armády na sever.¹²⁾

Avšak pro rok 1644 a první polovinu r. 1645 nastává v našich
pramenech mezera — o fulnecké posádce neslyšíme; jako by jí vůbec
nebylo. Příznávám tuto obtíž v líčení; snad místní materiál, snad ně-
jaká jiná pramenná zpráva může nám toto mlčení objasnit. Jisté je
jen tolik, že se při vybírání berně a sestavování zbrojných koní ne-
počítalo r. 1644 s panstvím fulneckým, kunvaldským a německo-jese-
nickým. To ovšem nutně neznámá, že by tam musil trvale dlít ne-
přítel; vždyť oněm panstvím mohly být (a také byly) sleveny anebo
i docela odpuštěny všechny dávky, poněvadž patrně průchodem vojsk
nejvíce utrpěly. Také jiná věc vedle mlčení pramenů o švédské po-
sádce nasvědčuje tomu, že Fulnek byl patrně kncem r. 1643 Švédy
opuštěn: 10. II. 1644 jednáno se zemským hejtmanem hr. z Rotálu
o žádosti Václava Bruntálského z Vrbna, aby město i panství Fulnek
bylo zproštěno povinností mítí na zimní kvartýry císařské vojsko (sbor
plukovníka Puchheima). Poněvadž fulnecké panství bylo zpustošeno,
byl Puchheimův sbor přemístěn po některých nesnázích do Potštátu,
neboť podle soudobé relace byla jiná blízká města jako Přerov, Lipník,
Hranice a N. Jičín zcela zruinována válkou. Ovšem okolní panství
byla Potštátským zavázána přispěti něco na ty zimní kvartýry.

(Pokračování.)

J. Mráček:

Knihovna bývalého kláštera piaristického v Lipníku n. B.

Říká se o knihách, že mají své osudy jako lidé. To lze říci i o ce-
lých knihovnách, jež si časem jednotlivec, milovník knih, nebo korpo-
race pořídily. Slova ta platí i o knihovně bývalého kláštera piarist-
ského v Lipníku n./B., již a městskému archivu dostane se laskavostí
městské rady suchých a světlých místností. Nyní je knihovna umíst-
něna z polovice v měšťanské škole a z polovice v bývalém bytě zahrad-
níka velkostatku. Knihovna je vlastnictvím města Lipníka n./B., jemuž
se dostala při zrušení koleje piaristické a při odchodu otců piaristů
z města r. 1884.

Knihovna skládá se z těchto částí: 1. knihovna stará, 2. knihovna
větší, 3. knihovna P. Cyrina Schultheise († 1810) a 4. knihy neza-
řaděné, ode mne teprve katalogisované.

Katalogy knihoven 1.—3. jsou zachovány. Podle těchto seznamů
možno seznati, že knihovna stará měla 1942 svazky, knihovna větší
4081, knihovna P. Schultheise 1668. Loni a letos pořídil jsem lístkový

¹⁰⁾ Jos. Beck, Geschichte der Stadt Neutitschein und ihrer Umgebung, (N. Ji-
čín 1852), str. 240—245, 252 a násl.

¹¹⁾ ZAM, Akta šlechtická LXXXVII/3, č. 20, orig. český.

¹²⁾ B. Bretholz, Der Verteidigungskampf der Stadt Brünn gegen die Schweden
1643 und 145 (Brünn 1895), str. 15, 18 a j.

⁶⁾ Podle Kroniky N. Jičina počínající r. 1610, otištěné v Kuhländchen roč. I,
str. 37—38, 45.

⁷⁾ Snad je totožný s někdejsím plukovníkem v dánských službách 1626—27
téhož jména (srov. Zukaš, Paměti opavské str. 68—81), než jistoty nelze se do-
pátrat. Podle akt, zachovaných o něm v oddělení Militaria, byl v císařských služ-
bách již r. 1637; o tažení jeho oddílu v l. 1642/43 se zachoval celý zvláštní fascikl
tamtéž. Pocházel z šlechty pomoránské a r. 1655 byl již mrtev. Jeho vdova a pří-
buzní měli ještě r. 1663 nějaké pohledávky za císařem.

⁸⁾ Relace fulneckého úředníka Andresa Balcarova z Kroměříže z 12. XII.
1643, ZAM, Fulnek XVII/1, orig. něm.

⁹⁾ B. Dudík, Schweden in Böhmen und Mähren 1640—1650, str. 97.

katalog knih dosud nezařazených, jichž je přes 2000. A tak docházíme k číslu 9691.

Nedovedu však dosud udati nynější počet knih. Číslo 3000, jak udává L. Kott,*) není správné, ač ztráty jsou značné. Byly mnohé příčiny, jež tyto ztráty způsobily.

Jak je mi známo z ústního podání, poslední piaristé vzali si některé knihy na památku, z nichž mnohé padly za obět ohně. Tak měl P. Šebesta knihy na půdě, a když v nynější Smetanově ulici hořelo, byly zničeny. Také přátelé piaristů při jejich odchodu z města dostali nějaké knihy darem, z nichž několik knih podařilo se řed. Kottovi získati pro knihovnu zpět. Mně se podařilo získati jednu a o dvou vím, z nichž jedna je velmi vzácná, že jsou ještě v rukou soukromých. Dále při stěhování, jež několikrát se událo, mohly mnohé knihy se ztratiti. Potom, ať již knihy byly umístěny v místnostech nynější živnostenské školy č. 68 nebo městském domě č. 25, i tehdy byly mnohé odneseny, když ten neb onen návštěvník projevil přání odnést si něco na památku. To uvádím, jak mi bylo vypravováno. A konečně i v letech 1914—1918 ještě některé knihy zmizely, když v budově něm. reálky byla vojenská nemocnice.

Když r. 1884 dostala se knihovna ve vlastnictví města, nebylo pro ni vhodných místností, zůstala nadále v klášteře a město platilo za místnosti velkostatku malý nájem. Ale již roku příštího 1885 musila býti knihovna vystěhována, poněvadž velkostatek potřeboval oněch místností knihovných. Stojany na knihy koupila majitelka velkostatku kněžna Gabriela z Hatzfeldu. Obec dala knihy přenést do budovy naproti zvonice č. 68 a umístiti na jednoduchých stojanech. Správa její svěřena Janu Böhmovi, synu tehdejšího starosty, který měl poríditi dokonalý seznam knihovny. Začatá práce nebyla dokončena, poněvadž správce knihovny zemřel.

Pak byla knihovna r. 1889 přenesena do městského domu č. 25, péče jí žádná nebyla věnována a knihy ležely v hromadách nakupeny.

Po zřízení německé reálky r. 1895 byla knihovna svěřena péči ředitelství této školy a umístěna ve školní budově, v nynější dívčí škole v Komenského sadech. R. 1898 stal se jejím správcem prof. Kott, jež ji spravoval i když se stal ředitelem reálky. R. 1900 vystavěna byla budova německé reálky a knihovna byla r. 1901 přestěhována do této budovy v II. patře v rohu, kdež měla tři místnosti. R. 1920 po zrušení něm. reálky a po odchodu řed. Kotta do Brna, byl jsem pověřen správou knihovny já, pisatel těchto řádků.

Mojí snahou bylo uvést knihovnu do toho stavu, jak byla uspořádána v klášteře, totiž roztríditi knihy na knihovnu starou, větší a knihovnu P. Schultheise a oddělit knihy nezařazené. Teprve při prohlídce knih a když jsem našel katalogy, přišel jsem k tomuto poznání, jak třeba knihovnu pořádati. Roztrídění se mi po delším čase podařilo.

Ale i mně bylo uloženo, když měšťanské školy potřebovaly místností při vzrůstajícím počtu žáků, největší světnici vykliditi a knihy odstěhovati i s částí městského archivu do dvou místností, najatých

*) Výroč. zpr. něm. zem. reálky 1905/6.

městem od velkostatku. Místnosti tyto nejsou docela vhodné a také rozdělení archivu městského a knihovny pod dvěma střechami v místnostech od sebe vzdálených mělo četné nevýhody, proto vyšla městská rada vstříc mému přání a všech těch, kteří dovedou si vážiti památek minulosti, a usnesla se 10. července 1939 najati od velkostatku místnosti v klášteře od 1. září t. r.: 4 pokoje a 2 menší místnosti. Místnosti jsou suché a nejsou vystaveny ostrému slunci; tak nejlépe se hodí pro umístění knih a archiválií.

Tak vrací se knihovna tam, odkud vyšla. Sem bude přestěhován městský archiv a knihovna piaristická ještě letos na podzim a vhodně obojí umístěno tak, aby ke každé věci byl snadný přístup. Ještě třeba podotknouti, že místnosti jsou i proti ohni bezpečné.

Zachované katalogy práci, jak jsem již uvedl, velmi usnadnily. Každá z uvedených knihoven má svůj katalog.

Stará knihovna má katalogy dva, a to podle umístění a abecední. V katalogu podle umístění jsou oddělení A—G. A má pododdělení 16, B 5, C 6, D 6, E 6, F 6, G 12.

Knihovna větší má jeden katalog, jenž podává seznam knih podle umístění a abecední seznam jmen spisovatelů. Má oddělení A—K. A má pododdělení 6, B 13, C 7, D 23, E 13, F 9, G 15, H 8, I 9, K 8. V tomto katalogu je uveden také seznam knihovny noviciátu, jejíž knihy se též zachovaly. V knihách však není značek. Byly označovány arabskými číslicemi, jež byly přilepeny na hřbetech knih a většinou odpadly. Rozhodl jsem se tedy je znovu zkatalogisovat a jsou obsaženy v oněch 2000. Soupis jejich prováděl jsem přírůstkově, to jest bral jsem jednu knihu za druhou, dříve však jsem si je uspořádal tak, aby svazky k sobě náležející byly pohromadě. Budou později uspořádány podle velikosti a bude pořizen seznam abecední jmen spisovatelů.

Pokračování.

Antonín Fröhlich:

Neznámý urbář panství helfenštejského ze 16. století.

(Pokračování.)

Fol. 106—117v.

Plat stálej za hlásky z některých vesnic toho panství napřed psaných o Vánocích.

Z Voseku, z Duolného Oujezda, z Loučky nad Lipníkem, z Soběchleb za hlásky jednu vrok o Vánocích dávají 4 kopy gr. [1 gr.]

Z Paryšovic, z Rakového, z obojích Něčic, z Radotína jednu vrok o Vánocích dávají o téměř čase 3 kopy (15 gr. 3 den.) 23 gr.

Rybáři drahotouští:

Čan rybář z Závrbků o sv. Jiří 9½ gr., o sv. Václavě 6 gr.

Týž z Loučky jednu vrok o sv. Václavě půl kopy.

[1563 přijal týž Čan kluč v místech pod Lipovou skalkú při pastviskách drahotoušských, tak jakž mu to panem úředníkem vymezeno, počnúc léta 64 na den sv. Martina příščího po 2 fl. platu stálého z téhož kluče dávati se podvolil a povinen bude dávati.]

Matěj a Kořistka, rybáři, mají sem dávat za Vrbku o sv. Jirí 3 gr., o sv. Václavě 3 gr.

[Vašek z Neydeku z lúky o sv. Jirí 3 gr.]

Plat peněz čestných při soudích [při Hromicích vychází]:

it. Tejn 2 gr. — it. z Horních Něčic 9 den. — it. z Radotína 1 gr. — it. ze Lhoty 6 den. — it. z Hlinska 9 gr. — it. z Oujezda Vysokého 2 gr. — it. z Příkaz 1 gr. — it. z Vítovic 4 gr. — it. z Dolních Něčic 9 den. — it. z Biškovíc 1 gr. — it. z Paryšovic 1 gr. 1 den. — it. z Soběchleb 9 den. — it. z Rakového 12 den. — it. z Voseka 4 gr. — it. z Tučina 12 gr. — it. z Duolnieha Oujezda 12 den. — it. z Trnávky 5 den. — it. z Tupce 1 gr. 1 den. — it. z Loučky 2 gr. — it. z Bohuslávka 8 den. — it. z Slavkova 10 den.

Suma z čestného půl kopy 3 gr. 5 den.

Plat z vejmannieho.

it. z města Lipníka 28 gr. — it. z Horních Něčic 3 gr. — it. z Soběchleb 4 gr. 6 den. — it. z Voseka 7½ gr. 2 den. — it. z Oujezda Duolnieho 3 gr. 5 den. — it. z Loučky 3 gr.

Suma vejmannieho 52½ gr. 1 den.

Plat stálej z luk a z kopanin na panství helfenštejnském o svatém Martině.

Z luk a z kopanin za mlýnem lípenským:

Město Lipník: it. starší lípenští 16 gr. — it. Děbánkova vdova 24 gr. — it. Martin Bubla ½ kopy 1 gr. — it. Matouš Lizník 6 gr. — it. Jirík Bubla i z chmelnice 47½ gr. — (it. Jakub tkadlec 6 gr.) — it. Vít písař 16 gr. — it. Martin Prostějovský 4 gr. — it. Jan Tkadlov 13½ gr. — it. Vaněk Marek 8 gr. — it. Prokop písař 17 gr. — it. Dobeš krejčí 20½ gr. — it. Mladvaněk půl kopy 6 gr. — it. Jakub nozír 2 gr. — it. Stankova vdova [Petr Kožišník drží] 12 gr. — it. Matěj mlynář 1½ kopy 1 gr.

Ulice Hranická: it. Jirík písař městský 2½ gr.

Ulice Souhradní: it. Matouš Vrzal 8 gr. — it. Dobiáš Bezpéro 13 gr. — it. Mareš Hnijan 9 gr. — it. Bartoň Škrle 6 gr.

Ulice Německá: it. Martin Včelka 23 gr. — it. Vicha 20 gr. — it. Mach kovář 5 gr. — it. Petr hrncířuv 25 gr. — it. Jan Melichar 8 gr. — it. Havel Blahušů 12 gr.

Suma z Lipníka 8 kop 2 gr.

Ves Tejn: it. Vachon mlynář [tuto Petr kožišník drží] 16 gr. — it. Martin Fidrholc 14 gr.

Suma z Týna půl kopy gr.

Suma z luk za mlýnem lípenským 7½ kop 2 gr.

Z luk okolo Obory:

Město Lipník: it. Kuba Holý 4 gr. — it. Jan pivovarník 8 gr. — it. Valenta Nejezchleba 2 gr.

Ulice Hranická: it. Pavel nozír 14 gr.

Suma z Lipníka 28 gr.

Ves Tejn pod zámekem: it. Obec tejnská z pastviska 1 kopy. — it. Táž vobec z luk a z kopanin 1 kopy. — it. Mikieš Fuderholc 5 gr. — it. Vyskočil polesný 7½ gr. 1 den. — it. Kuba 2 gr. — it. Venhuda lazebník 8 gr. — it. Duchek Valuch 15 gr. — it. Matyáš písař 1½ gr. — it. Jan Martinkuo 1½ gr.

Suma z Týna 2½ kopy 10 gr. 4½ den.

Suma z luk a kopanin okolo Obory 3 kopy 8½ gr. 1 den.

Z luk u Březového kouta:

Město Lipník: it. Jan Dutý 6½ gr. — it. Matěj Nohavka [Petr kožišník] 11 gr. — it. Jakub Kazivod 12 gr. — it. Kuba Lysý 6 gr. — it. Jan Šcerba 6 gr. — it. Jan Skládany 6 gr. — it. Blaha pekař 13 gr. — it. Mikuláš Trdlo 4 gr. — it. Jirík Budla půl kopy 2 gr. — it. Matyan 2½ gr. — it. Vaněk Marek 4 gr. — it. Jemnický 1 kopa 10 gr. — it. Prokop písař 19 gr. — it. Mikuláš Třeštík 3 gr. — it. Vavřinec Miska 14 gr. — it. Valenta Nejezchleba 10 gr. — it. Vřčková u Jana Drdáčka 4 gr.

Ulice Německá: it. Mikuláš lazebníček 13 gr.

Ulice Moravská: it. Michalova Koblížka 13½ gr.

Ulice okolo města: it. Pavel z konce 21 gr. — it. Pavlinec 4½ gr. — it. Matěj Svěcený 8 gr. — it. Jan Tučný 19½ gr. — it. Vítek Kazivodů 10 gr. — it. farář Závorka 10 gr.

Ulice Souhradní: it. Danyel kožišník 5½ gr. — it. Dobeš Bezpeří 5 gr. — (it. Klímek řezník) [chabičovskej] 12 gr. — it. Jíra tkadlec 2 gr. 3½ hl. — it. Šimek Rousek 2 gr. — it. Pavel tkadlec 2 gr. 3½ hl. — it. Martin tkadlec 5 gr.

Ulice Hranická: it. Buřincová 15 gr. — it. Pavel Vlčkův 24½ gr. — it. Matěj Vrabec 13 gr. — it. Jan kovář 3 gr.

Suma z Lipníka 6½ kopy 17 gr.

Ves Tejn pod zámekem: it. Martin Fudrholc 26 gr. — it. Mikeš Fudrholc 15½ gr. — it. Duchek Valuch 14 gr. — it. Chváta 4 gr. — it. Bezrouk 13 gr. — it. Šimek šermíř 6 gr.

Suma z Tejna 1 kopa 18½ gr.

Ves Lhota nad zámekem: it. Matouš [drží Pavel Slováčků z města] 12 gr.

Suma z luk u Březového kouta 8 kop 17½ gr.

Z louk pod Hlínskou hůrou:

Město Lipník: it. Kašpar kovář 15 gr. — it. Bartoň Vostřížek 5 gr. 1 den. — it. Jan Šcerba 49 gr. — it. Matěj Macek 7 gr. — it. Matys bednář 3 gr. — it. Jakub Straka 4 gr. — it. Jan Malenovský 8 gr. — it. Jan Drdáček 45 gr. — it. Jakub tkadlec 8 gr. — it. Matyan 8 gr. — it. Gružlova vdova [Vašek pivovarník] 4 gr. — it. Jíra Strejčků 43 gr. — it. Vaněk Marek 2 gr. — it. Prokop písař 8½ gr. —

it. Dobeš krejčí 6½ gr. — it. Bernart sanitrník 6 gr. — it. Jan Blahoutkuov 5 gr.

Ulice Německá: it. Matěj Melhubka 4 gr. — it. Matouš Tvrdý švec 10 gr. — it. Jan Holanuov 15 gr. — it. Mikuláš lazebníček 3 gr. — it. Slavický 7 gr.

Ulice Moravská: it. Urbanka klobočnice 27 gr. 5 den.

Ulice okolo města: it. Vašek Žaurek 10 gr. — it. Urban švec 12 gr. — it. Jíra hrnčíř i Sposluškoví 10 gr. — it. Matěj Vrabec 14 gr. — it. Havel Blahoutkúv 7 gr.

Ulice Hranická: it. Dobeš soukeník 6 gr. — it. Barton Hnát 26 gr.

Ulice Souhradní: it. Mašek Hnijan 7 gr. — it. Jíra tkadlec 13 gr. 2 den. — it. Barton Skrlie 5 gr. — it. Pavel tkadlec 7 gr. — it. bratři ze zboru půl kopy.

Suma z Lipníka 7½ kopy 7 gr. 1 den.

Ves Sušice: it. Mikeš Nevrla 7 gr.

Ves Hlinsko: it. Kubík 3 gr.

Suma z luk pod Hlinskú hůrú 7½ kopy 17 gr. 1 den. (Pokrač.)

Jaroslav Kocián, Soběchleby:

Lidové léčení na Záhoří.

Každý kraj má své staré kroje, písně, pohádky a pověsti, hry a zábavy, zvyky a obyčeje. Zanikají, ztrácejí se ty upomínky starých časů a my se snažíme jimi pohlédnouti do života našich dědů a pradědů. Mizejí. Někde již úplně zanikly, jinde se s nimi dosud setkáváme. A mezi moravské kraje, kde se tyto zvyky nejdéle udržely, patří hned po Valašsku naše Záhoří.

O krajích, písních a obyčejích starých Záhořáků bylo již psáno. Rád bych se znovu zmínil o léčení starými prostředky a zaklínáním v tomto kraji. *)

Bolest očí, ať byla jakéhokoli původu, léčila se foukáním cukrového prášku do očí, též vymýváním a vystřikováním očí dešťovou vodou.

Bolest zubů zaháněla se umrtvováním nervu zubu kouřením, octem, křenem, solí a odvarem tabáku. Dle staršího způsobu vdechovaly se ústy výpary kafru, kadidla a sušeného kapradě na žhavém dřevěném uhlí.

Při bolestech hlavy přikládaly se velké listy štavnaté, na př. řepné, tykvové, nebo na tenké kroužky nakrájené brambory. Vnitřně odvar pryšce chojky a pražených žaludů.

Při bolestech v krku kloktá se odvarem jahodového listí, řepíku nebo šalvěže. Totéž při zánětu mandlí.

Bolest v křížích hojila se vrbovým listím spařeným octem.

Píchání v uších, zánět, léčí se výplachem teplé mýdlové vody a vkapáváním teplého lněného oleje.

*) Srv. Z. k. roč. III., č. 3. »Záhorské léčivo«. — Z. k. roč. XI., č. 2., Antonín Fröhlich: Jak se na Záhoří léčilo.

Při plicních chorobách pije se silný odvar plicníku lékař., lipového a bezového květu, jahodového a fialkového listí.

Při kašli dává se med neb cukr utřený s bílkem a máslem, odvar fiků, jablečných slupek a sladkého dřeva.

Při záškrtu hltaly se kousky cukru s medem. Na krk se dávalo lněné plátno máčené v petroleji. Též se dal petrolej pít.

Prudká bolest žaludku, žaludeční křeče léčí se zevně přikládáním horkého popele, písku neb ovsu na břicho. Vnitřně pít odvaru sušených švestek, hrušek, žaludů a kaštanů.

Proti cizopasníkům pije se odvar dřevěného popele, kmínu a česneku. Též cívárový kořen strouhaný s cukrem neb sušenými vařenými švestkami.

Při pálení žáhy hltalo se nakládané kyselé zelí neb strouhaná syrová mrkev.

Nevolnost, nechutenství, špatné trávení léčilo se pitím thé z peľyňku, zemědýmu, třezalky a zeměžlučí.

Na odřeniny sypal se popel z tabáku.

Na popáleniny přikládala se strouhaná mrkev nebo med.

Na pohmožděniny přikládaly se studené obklady z octu.

Odpařenina u dětí se zasypávala červotočinou.

Na otlačené nohy dávaly se tlučené kopřivy s lojem.

Kuří oka se odstraňovala nanášením žíravého vápna střídavě s octem.

Krvácející rána se zacelila strouhaným kořenem křenovým se žitnou moukou. *Krvácení* se zastavilo přiložením pavučiny.

Na hnisající rány, sbíračky, uhry a nežity dávalo se lněné semeno spařené mlékem neb čerstvé máslo. Též slanina na tenké lístky krájená neb na másle smažená cibule.

Tuberkulosa kůže léčila se třením postiženého místa mátou peprou neb obklád z odvaru této rostliny.

Nastuzení léčilo se vdechováním horké páry, pitím odvarů mnoha rostlin. Hlavní podmínkou řádné vypocení.

Ke kloktání sloužil odvar květů i lodyhy šalvěže luční anebo mateřídoušky.

Pocení nohou se odstraňovalo častým omýváním odvarem mateřídoušky.

Vysílené údy taktéž se osvěžovaly odvarem mateřídoušky nebo mastí z piva a mýdla.

Zlámané a vykloubené údy hojily se mastí z rozemletého kořene kostivalu lékař. s máslem, medem a lněným olejem.

Mimo to léčilo se mnohými pochybnými a nesmyslnými prostředky. Několik takových případů uvádím:

Leklo-li se dítě, dostalo t. zv. »břed«. Od toho se pomohlo tím, že matka položila na dítě svatební věnec, roztrhla mu košílku od dolního okraje a zakopala pod neplodný strom nebo na hřbitov. Kdo takové dítě spatřil, naplivil naň třikrát a zmačkl mu dvěma prsty palce na rukou i nohou.

Proti padoucnici zaslíbil se nemocný svatému Valentinu, že určitou barvu nebude nosit na oděvu.

Při uhranutí potírá se postižený rubem spodního prádla, dá ruku pod paži a čichá potem zapáchlé punčochy.

Žloutenkou nemocný otřel kouskem lněného plátna obličej mrtvole a pak potíral si každý večer obličej tímto plátnem. Tím se žloutenky v krátkém čase zbavil.

Nedojily-li krávy, byl dobrý prostředek dle rady známého doktora »pantáty mlynáře z Čech«: vezme se březový kolíček a z každé krávy něco chlupů (srsti), naplivne se na to a dá do díry, vyvrtané pod prahem tak, aby krávy přes to chodily, a zarazí kolíčkem, a krávy budou zase dojít.

Drobné zprávy.

Gallašova zpráva o nálezích zkamenělin v Hranicích roku 1794. V brněnském přírodovědeckém časopise »Příroda« upozorňuje J. Skutil, že Josef Heřman Agapit Gallaš (1756—1840), východomoravský polyhistor a hranický Gessnerovec, zanechal ve své literární pozůstalosti řadu prací a spoustu přírodovědeckých informací o současném přírodovědeckém stavu Hranicka a východní Moravy, z nichž již náš časopis několik také otiskl. Gallaš (který rád si všiml zjevů zvláštních nepravidelností ne už jen proto, aby zkoumal a ukázal jich výkladem sílu rozumu, ale že mu příroda divy svými dokazuje moc boží), zanechal nám z r. 1822 neobyčejně podrobný a zajímavý popis a vyobrazení známé hranické Propasti (srv. o tom Záhorská kronika XVII. 1934, č. 1—2), popis východomoravské fauny a flory z počátku minulého století a j. Probíráje se rukopisy Gallašovými, poznal jsem — praví J. Skutil — že by Gallaš zasluhoval s hlediska historie přírodopisné vlastivědy souvislého prozkoumání a vyexcerpování, protože jeho rukopisy obsahují vskutku hojně různých přírodovědeckých zpráv a přírodovědeckých pozorování z konce předminulého a počátku minulého století na východní Moravě. Jak Gallaš zapisuje podobné zprávy, ukazuje na př. Gallašova noticka o nálezích zkamenělin v roce 1794 v Hranicích. Ve svém rukopise »Fyzyce Pamatky Mesta Hranic a jeho Okolí od roku 1169 až do nassich časů se vstahugizy« (rukopis Zemského archivu 658, stará signatura 288, str. 177—179) tento učený Hraničan zapsal a současně vyobrazil dosti nepodařeným kolorovaným obrázkem tuto zprávu: »Téhož roku nechal jsem v přídomní zahradě moji studnu kopati, při kteréžto práci když robotníci 5 sáhův hlubokosti došli, pro skálu, kteráž se jim zde velmi tvrdá namítala hluběji kopati nemohli — vykládá J. H. Gallaš. — I požádal jsem jich, aby aspoň nějaký kus vylomiti z ní snažili; což když se s velikou prací stalo, pozoroval jsem na tomž kameni, že by z pouhých mořských skořepin složený mramor byl. Polovička téhož kamene vynachází se ve skladě přirozených věcí v Těšíně, kamž jsem ji nebožtíkovi Lipoldovi Šrňníkovi, tehdejšímu prefektu tamšího gymnasium, muži velmi učenému a v okolí zasloužilému, s mnohými znamenitými rudami odeslal. Pozorovali také robotníci i zedník, jenž ji zdil, že jeden malý pramínek kyselosladyk puch vydával a že voda jeho též kyselavá byla; o čemž jsem se také tím způsobem přesvědčil, že tato studničná voda vařením modré březule nejprve vysoko červeně, po chvíli pak, když rudný doušek vypachl, temno modro barvila, když do ní vlita byla. Svědek tohoto úkazu byl pan Karel Sulz, zdejší krásnobarevník, kterýž se nad tím nemálo podivil. Odkudž patrný důkaz, že voda této má studně rudným kyselým důškem opatřena jest a k zdraví nad jiné vody zdejších studní lépeji slouží.« Svoji zprávu doprovází J. H. Gallaš primitivní kolorovanou kresbou.

Odvody na Hranicku za napoleonských válek r. 1805. Odvody k třetí válce rakouské proti Napoleonovi začaly na Hranicku již 15. července 1805 a trvaly 6 dní. Otcové vodili své syny k asentu do Hranic, hospodáři své čeledíny. Ještě silnější rekrutýrka začala 9. září. Útěk nikomu nepomohl. Otcové potrestáni tuhým vězením, tak dlouho, dokud se synové sami nedostavili. I koně sedlákům, měšťanům a pánům brány. Odvody prováděny nevybíravými prostředky. V neděli 22. septembris, uprostřed mše, vešel do kostela v Drahotuších voják, zatím co jini obsadili východy. Šel rovnou do sakristie, aby z nařízení císařského byly východy

uzamčeny. Nato se dalo osm vojáků do chytačky. Zděšený lid prchal z chrámu. Vojáci sebrali osm chasníků, samých Veličanů a odvedli je s sebou do Hranic. Mezi věřícími bylo z toho veliké pobouření.

B. I.
Prodej svobodného dvora ve Velké. Počátkem 17. věku držel ve Velké u Hranic svobodný dvůr Adam Stoklasa, který 6. VIII. 1613 prodal se svolením vrchnosti »toto dvořství« Vilémovi Brasanskému z Chobřan. Zápis o tom zní: »L. P. 1613 v outerý den památky Proměnění Pána Krysta v přítomnosti uroz. vладыk p. Karla Dobsice z Plavu a na dvoře v předměstí hranického, p. Jana staršího Tamfalda z Tanfaldu a z městského řádu p. Tobiáše Dukátá, ty časy ouředníka na Hranicích, Jana Kopytků, purkmistra staršího, Jakuba Solnického, rychtáře přísežného, Valentína Staška a Kašparusa Dobříckého, písaře radního, všechněch z města Hranic ... s dovolením p. Václava Mole z Modřelic prodal jest Adam Stoklasa dvůr svůj v dědině Velikej s příslušenstvím a s Privilegiem na tenž dvůr svědčícím uroz. vладыce p. Vilímovi Bravanskému z Chobřan a na svobodném domě v městě Opavě za 600 zl.« Bylo tam 7 dojných, 5 jalových krav, kůň, svinformanský a kus role s obilím »Na Šovejdách.«¹⁾ Smlouva byla podepsána na hraského dobytka 14 kusů, husí 16, slepic s kohoutem 15. Stoklasa si vymínil jen vůz nickém zámku. R. 1614 přikoupil Václav Mol sousední grunty s obou stran a prodal je Vilémovi i jeho choti Šáře Sedlnické (zápis z r. 1616). Zároveň vyňal ten dvůr z gruntovní knihy velické.²⁾ Sousedé z obce měli asi malou radost, poněvadž povinnosti z těchto gruntů přešly na ně. Cena, za niž byl dvůr prodán, byla poměrně malá; za stejnou sumu bylo prodáno na př. r. 1606 fojtství v Bernarticích nad Odrou (výměra kol 50 ha).³⁾ Než Bravanský se tu dlouho neudržel, neboť se účastnil českého povstání a část jmění byla jeho dědicům konfiskována.⁴⁾ A. T.

Petr Jankovský uvádí se jako úředník na Helfenštejně r. 1546. Tím doplňuje jeme seznam těchto úředníků, sestavený u Badury v Lipenském okresu Vlastivědy moravské (str. 339).

F. Z.
Na Dřevohosticích seděl Karel starší ze Žerotína od r. 1589. Olomucký biskup Stanislav Pavlovský povolil 3. dubna r. 1594 na žádost dřevohostického úředníka Volfa Pergkara Janu Stračinovi, mlynáři na Kanovsku u Přerova, výhost pod Karla staršího ze Žerotína na »Český mlýn nad řekou hostýnskou«. Výhost znamenal propuštění z poddanství. Řeka hostýnská je dnešní Bystřička. Český mlýn ležel na této řece ve vsi Čechách západně od Dřevohostic. Ve zprávě ze dne 10. října r. 1582 uvádí se stav, který leží na řece, slove Moštěnice (dnešní Moštěnka), v gruntech pruských (vsi Prus) pode mlýnem vsi Čech, při též vodě ležícím. Podle této zprávy ležely oba mlýny (pruský i český) na řece Moštěnici neboli Moštěnce. Podle zprávy ze dne 3. dubna r. 1594 ležel český mlýn nad řekou Hostýnskou neboli Bystřičkou, která se tak zve dnes po Čechy a v nedalekých Prusích už přechází v Moštěnku. Název řeka Hostýnská pro Bystřičku, užívaný v druhé polovině 16. věku a odvozený od hory Hostýna, na jehož úpatí sbírá Bystřička své vody, se neujal.

F. Z.
Kněz Daniel Filomates. Ve středu po sv. Bartoloměji r. 1615 uvádí se kněz Daniel Filomates jako farář v Domaželicích u Přerova, které byly tehdy samostatným statkem. Byl tenkrát svědkem na kněžské svatbě v Přerově. V souvislosti s přerovským farářem Jiřím Sartoriem, rodákem z Veličné na Oravě a Slovensku, zemřelým 13. července r. 1616, připomíná se kněz Daniel Domaželský. Po smrti Matěje Plorantia, církevního správce v městě Lipníku nad Bečvou a inspektora evangelického kněžstva podle augšpurské konfese v olomuckém podkraji, která nastala ve dnech 27. dubna až 18. května r. 1620, stal se lipenským farářem u sv. Jakuba kněz Daniel Filomates, do té doby farář v Domaželicích. V první polovině září r. 1620 byl už v Lipníku. Ale 16. dubna r. 1622 dostal panství lipenské olomucký biskup kardinál Dietrichstein. A na podzim toho roku opustilo nekatolické kněžstvo lipenské panství. Daniel Filomates, rodem ze Zlechova u Uherského Hradiště, byl povolán od městské rady za faráře do Oder. Nastoupil tam úřad 12. října. Dne 23. března r. 1623 byl Filomates na pohřbu Šebora z Bilkova na Odrách, zemřelého 20. března a pohřbeného v oderském farním chrámu. Jeho ženou byla Alžběta. Dne 10. května r. 1623 byla pokřtěna jeho dcera Johanka. Kmotrem byl Ondřej Richter, farář z Luboměře pod Strážnou u Potštátu, který

¹⁾ Srov. k tomu ZK XXI, str. 64. — ²⁾ Zemský archiv v Brně, Sběrka grunt. knih č. 4640, fol. 29, 31—34. — ³⁾ Tamtéž č. 4828, fol. 606 n.; Kravařsko roč. II., str. 95—96. — ⁴⁾ Od pokolení do pokolení (Památník Bernartic 1937) str. 52—53.

se tam připomíná od sv. Trojice r. 1616 do 10. května r. 1623. Dne 11. května r. 1623 byl Daniel Filomates kmotrem při křtu Jana Bernarda, syna oderského kaplana (diakona) Jindřicha Albína. R. 1625 byla pokřtěna Filomatesova dcera Judita. Kmotrem byl známý spisovatel Jiří Třanovský, farář z Mezříčí nad Bečvou. Dne 10. března r. 1625 byl Filomates kmotrem při křtu Zikmunda, syna oderského diakona Jiřího Lucasa. Dne 24. června r. 1625 oženil se Filomates po druhé s Juditou, vdovou po oderském kaplanu (diakonu) Jindřichu Albinovi, který zemřel morem 3. ledna r. 1624. Dne 30. září r. 1625 byl Filomates při křtu dítěte panského zahradníka Jiřího Zwirnera. Z druhého manželství narodila se Filomatesovi dcera Rosina, pokřtěná 10. března r. 1626. Dne 29. listopadu r. 1626 byl Filomates kmotrem při křtu Rosiny, dcery oderského školního rektora Michala Liewerta. Dne 25. ledna r. 1627 pokřtil Filomates dceru faráře Vavřince Risza v Novém Jičíně. V březnu r. 1628 byl Filomates donucen opustit Odry. Odešel na Slovensko do Modré u Bratislavy. R. 1640 je zván nebožtíkem. Zdá se, že byl příbuzným faráře Jiřího Filomatesa, který působil r. 1589 v Pržně u Vsetína. Flor. Zapletal.

Lev Skrbenský z Hřiště, ze starého moravského šlechtického rodu, kardinál, bývalý arcibiskup pražský a olomucký, zemřel 24. prosince r. 1938 v Dolní Dlouhé Louče u Uničova na severní Moravě. Narodil se 12. června r. 1863 v Hukovcích u Nového Jičína na manském statku svobodných pánů z Badenfeldu, z nichž pocházela jeho matka Leonie. Jeho otcem byl major Filip Skrbenský z Hřiště. Svě mládí prožil Lev Skrbenský na zámku v Dřevohosticích, kde se dosud zachovaly dva erby jeho rodičů (Záhorská kronika XXI. 22). V přízemí dřevohostického zámku ukazují v průjezdu, který vede z vnitřního dvora do parku, po pravé straně pokoj, ve kterém měl mladý Lev Skrbenský domácí vězení, když po studiu na piaristickém gymnasiu v Kroměříži, po studiu práv v Inšpruku v letech 1882—1884 a po vykonané jednoleté vojenské službě odpíral nátlaku rodičů, aby se věnoval kněžskému povolání. Na kněze byl vysvěcen 7. července r. 1889. R. 1899 byl zvolen pražským arcibiskupem a nastolen 6. ledna r. 1900. Dne 15. ledna r. 1901 stal se kardinálem. V letech 1916—1921 byl arcibiskupem olomuckým. Byl při volbě tří papežů, a to Pia X., Benedikta XV. a nyníjšího Pia XI. R. 1921 byl postižen automobilovou nehodou, při které byl těžce zraněn na noze. To mu ztěžovalo chůzi a znesnadňovalo správu rozsáhlé olomucké arcidiecése. Proto se vzdal arcibiskupského úřadu a odešel do soukromí. Žil nejprve na zámku svého bratra v Krásném Březně v Čechách, později v Dolní Dlouhé Louče u Uničova na severní Moravě na zámku Německých rytířů. Tam zemřel 24. prosince r. 1938 a byl pohřben 30. prosince v metropolitním domě sv. Václava v Olomouci v kapli sv. Jana pod hlavní věží domu v hrobce olomuckých arcibiskupů po boku svého předchůdce kardinála Bauera. F. Z.

Prusinovští z Víckova, bratři Vilém a Přemek, byli ve službách Viléma z Pernšteina, který držel v Pobečví statky od Tovačova po Hranice (Záhorská kronika XXI. 38). Víckovci byli také ve službách Viléma syna Jana z Pernšteina. Dne 27. dubna r. 1537 uvádějí se jako úředníci Jana z Pernšteina Vilém z Víckova na Cimburku a jeho bratr Znata z Víckova. F. Z.

Petr Kostický, správce lidu božího v Dřevohosticích, měl podsedek na Předměstí ve Strážnici. Jan Fridrich ze Žerotína a na Strážnici osvobodil r. 1619 tento podsedek od robot po čas života jeho majitele Petra Kostického, který byl posledním českobratrským správcem v Dřevohosticích před Bilou Horou, potom se uchýlil na Přerov a tam zemřel r. 1626. F. Z.

Erb Žalkovských ze Žalkovic z r. 1720. Na návsi v Horní Moštěnici u Přerova stojí kamenná socha sv. Floriana, která má na podstavci erb Žalkovských s letopočtem 1720. Rod psal se po Žalkovicích u Kroměříže. Počal se tak psát od 6. listopadu r. 1553. V Zrcadle Moravy z r. 1593 uveřejnil Paprocký zprávu o tomto rodu, rovněž jeho erb (list 148. 276. 336. 374). Měli ve štítu ruku, z oblak vynikající, která drží dubovou větev se třemi listy a se třemi žaludy. Na větví sedí ve vrchu ptáček. Stejný byl i klenot. Tak je řešen také štít v Moštěnici s letopočtem Anno 1720. Statek Moštěnici koupil r. 1718 František Felix Žalkovský ze Žalkovic, který zemřel 5. prosince r. 1725. Za něho a s jeho erbem byla postavena socha sv. Floriana. F. Z.

Za vydávání a redakci odpovídá Antonín Fröhlich v Dol. Újezdě.

Tiskem knihtiskárny Jar. Strojil v Přerově.

O úlech, včelínech a včelařském nářadí, Dr. Ing. Jar. Svoboda IV. část: O vosku a výrobě mezistěn — prof. V. Sístek V. část: O včeli pastvě — ing. Jiří Savvin VI. část: O chorobách včel a prof. V. Sístek VII. část: Celoroční včelařovy práce. Doporučujeme. — Druhá novinka: I. díl **Valašských písníček**, které sebral prof. J. V. Polášek s prof. A. Kubešou. Oba našli překrásné lidové písně i na dědinách, které nenajdete zastoupeny u starších sběratelů moravských. I. díl čítá 144 stran kapes. formátu, 150 orig. valaš. písní, cena 14-50 K. II. díl vyjde koncem t. r. Rovněž doporučujeme.

5. a 6. sešit VI. vydání **»Společenského katechismu«** Jiřího St. Gutha-Jarkovského vyšel a obsahuje rady o zařízení a úpravě bytu, pozvání, komu přednost, chování na ulici, v sadech, v tramvaji, pudrování, úbor na ulici a j. K dostání u knihkupců. Adm. **Společenského katechismu**, Praha XII., Grégrova 30.

Velmi cenná knižní novinka o hruškách. Lidová pomologie, díl II. »Hrušky«. 100 nejdůležitějších odrůd. Sestavil a vydal zahradní architekt a odborný spisovatel Jos. Vaněk v Chrudimí, 118 stran textu a 53 přílohy se 100 barvotiskovými obrázky vybraného ovoce. Cena v plátěné vazbě 58 K. Chrudimský zahradní architekt Vaněk vydává další část Lidové pomologie, rozvržené do 7 dílů, která má být praktickým a při tom nesmírně levnějším vydáním staré klasické **Ríšovy publikace o českém ovoci**, která je ve vydání Grafické Unie už dávno rozebrána. Je to díl o našich hruškách. Architekt Vaněk tu podniká vsutku věc nad pomyslením dobrou, už tím, že jí docílil díla **všeobecně populárního**, ve velmi pěkném, vázaném svazku, dostupném i nejhudšímu zájmu. Majitelé zahrádek najdou v příručce trvalé a všeobecné poučení. V jejich nádherných obrazech jedné stovky nejlepších našich odrůd hruškových najdou mimo to i nemizející potěšení pro oči. Autor se tu zhostil úkolu všeobecného a stručného poučení velmi dobře. Předem již samy obrázky (obyčejně po 2 na každé z příloh) jsou nejpěknějším názorným výkladem; mimo to je tu i doprovod slovní. U každé odrůdy je také uvedena **vhodná podnož** pro stromy zákrskové (kordony, palmety). Podáno i mnoho jiných všeobecných i detailních rad pro volbu půdy, umělé živění, řez, uložení (ošetření) ovoce. Je tu pro pomologa zkrátka vše, co má povinnost vědět, aby dostal ze svých stromků hojnost takového ovoce, jak je vidí překrásné na obrázcích. Knižka se svou barevnou výpravou je opravdu levná ku podivu, všem se zalíbí i úpravou. Obrázeti lze v každém knihkupectví, nebo přímo v Nakladatelství zahradnické literatury (Jos. Vaněk), Chrudim 105.

Moravské kolo spisovatelů v Brně, Dominikánské náměstí 2. František Horečka: *My z hor.* Dvanáct povídek z krásné země. Obálka a grafickou úpravu navrhl František Bílkovský. Spisovatel v knize zachytil lid z Bezkyd před zářím 1938. — Knihu doporučujeme vřele do všech veřejných knihoven.

Nakladatelství České Grafické Unie a. s. v Praze. Vladimír Konvička: *Pracovní kniha vlastivědy pro obecné školy.* Díl III. Pro 5. postupný ročník 2. přehlednuté vydání. Váz. za 9 K.

Od Státního nakladatelství pobočka v Brně, Františkánská: Rusalka, úplný text Jar. Kvapila k operě Rusalka s hudbou Ant. Dvořáka. Čkm 470, cena K 1-50. — Bohumír Jindra: *Jiskerky.* Sbirka prvoučných básniček. Obrázky nakreslil Josef Lada. Čkm 1742, cena K 1-60. — **První německý sešit.** Sestavil Jan Hoffmann. Cena K 1-80. — Jan Hostáň: *Repetilka.* Kniha veselých veršů pro děti. Obrázky kreslil František Ketzek. Čkm 1741, cena K 5—. — Jan Hostáň: *Co dvě děti dovedou.* Čkm 439-20, cena K 4-90.

Nákladem Pokusných škol Otrokovice-Bařov: Z dílny lidskosti. Pokusná škola mateřská, obecná a měšťanská v Otrokovicích-Bařově ve šk. roce 1938/39. Uspořádal Vladimír Konvička.

Tiskařské a vydavatelské podniky z. s. s r. o. Praha II., Havlíčkovo nám. 10. Novina nakladatelství: František Křelina: *Hlas na poušti.* Román. 2. vydání. Vyšlo jako XX. svazek knihovny *Hlasy země*, kterou rediguje J. V. Sedlák. Úprava a obálka podle návrhu Fr. Podešvy. Cena 20 K, v pův. vazbě 30 K. — Jan Pilař: *Jabloňový sad.* 4. svazek básnické knihovny *Studnice*, kterou rediguje Jan Čarek. Úprava a obálka F. J. Müllera. Cena 15 K. — Jean de La Varende: *Kentaur boží.* Román. Přeložil a ediční poznámku napsal Jaroslav Zorálek. Typografická osnova od F. J. Müllera, kresba na obálce od Antonína Strnadela. Jako 5. svazek románové edice *Luk* vydalo nakladatelství Novina v Praze. Cena 25 K, váz. 35 K. — Doporučujeme všechny tři edice.

Snadno a bezpečně se naučíte německy podle učebnice

Dr. T. Kornitzer-St. Vrána:

Němčina pro dospělé

Učebnice začíná souvislým poutavým vypravováním, sestaveným z tak malého počtu slov, že se žák do učení snadno vpravuje. Východiskem je živá řeč a gramatika je teprve výtěžkem učení. Nová slova se v textu vyskytují pozvolna a v dalším vyprávění se znova a znova opakují, takže si je žák snadno zapamatuje.

Každý ze čtyř dílů učebnice obsahuje samostatnou poutavou povídku. Celkem se tu procvičí 1083 nejužívanějších slov a celý základ gramatiky. V praxi má učebnice veliké úspěchy.

I. díl má 128 stran a stojí 8 K, II. díl má 135 stran a stojí K 12:50, III. díl má 189 stran a stojí K 17:50. IV. díl má 196 stran a stojí K 18:50.

Podle těchto učebnic vyučují s úspěchem v kursech němčiny ve Zlíně.

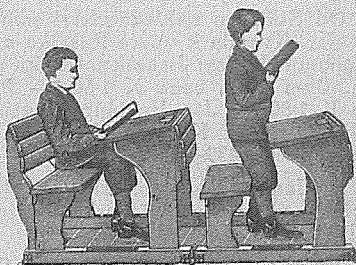
Lze obdržeti u každého knihkupce nebo přímo v **Státním nakladatelství Praha II., Ostrovni ul. 24.** nebo **pobočka v Brně, Františkánská ulice.**

Vydavatelstvo Záhorské kroniky má na skladě tyto vázané ročníky: XII., XIII., XIV., XV., XVI., XVII., XVIII., XIX., XX. a XXI. po 12 K; knížku A. Fröhlich, M. Fröhlichová: **Město Lipník a hrad Helštýn** za 7 K; A. Fröhlich, M. Fröhlichová a B. Indra: **Hranice a lázně Teplice n. Beč. — Průvodce.** — Cena K 3:50 poštou. Ant. Fröhlich: **150 let národní školy v Dolním Újezdě.** Cena K 4:50. Florian Zapletal: **Z minulosti Hostýna a Bystřice.** Cena K 6.—.

Školní nábytek

všech konstrukcí: dřevěné,
železné i z ocelových trubek
autogenicky svařovaných,
vyrábí

První odborný závod
školního nábytku

František Talla a spol.,

Cukrovarská 3, tel. č. 182.

Vlastní vynálezy. Prospekty zdarma.

Přerov